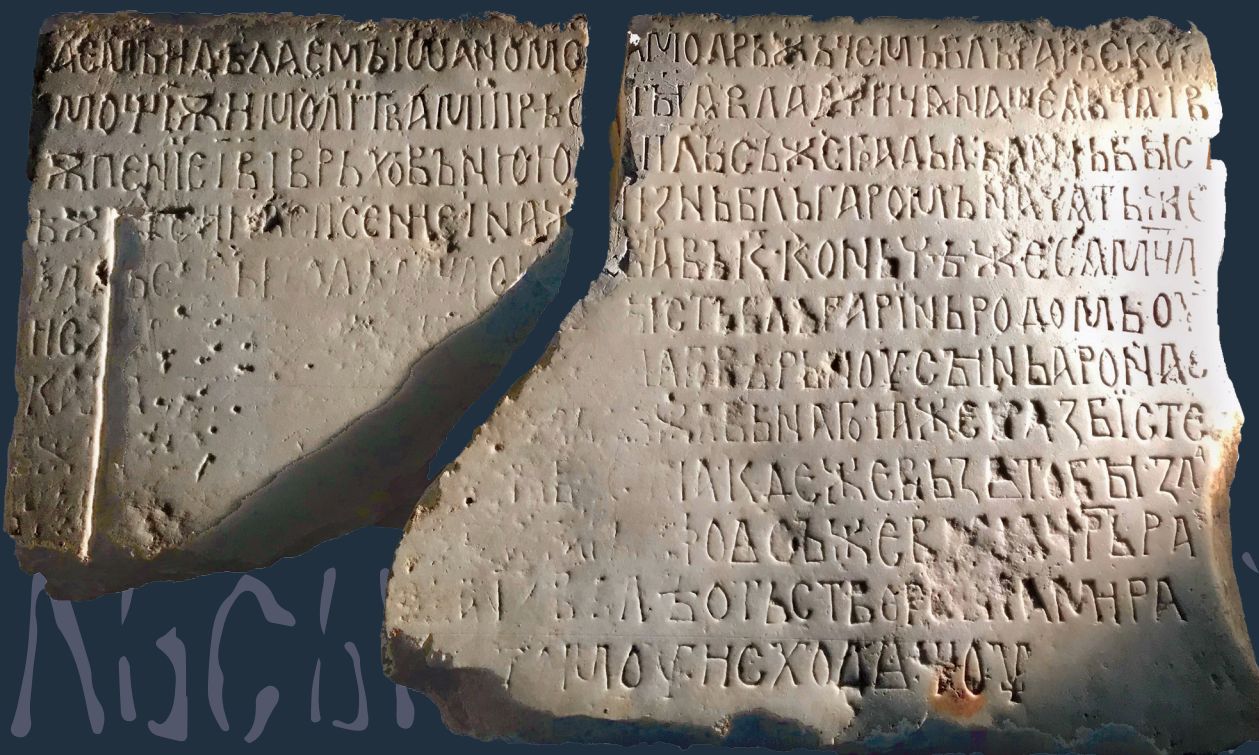

ЗА ОФИЦИАЛНИЯ ЕЗИК НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

На предната корица:

Надпис с 12 реда уставно кирилско писмо, изсечен върху бяла мраморна плоча през 1016 г. по заповед на цар Йоан Владислав (1015 – 1018), самодържец български. Намерен е през есента на 1956 г. при разрушаването на построената през 1432 г. Сунгур Чауш джамия в Битоля. Важна роля в разпознаването и опазването му има местният българин Панде Ефтимов (1932 – 2017). Сега надписът е изложен в градския исторически музей на Битоля, Република Северна Македония.

Надписът гласи:

† В година 6524 от Сътворението на света (= 1 септември 1015 – 31 август 1016 г. от Рождество Христово) обнови се тази крепост, зидана и правена от Йоан, самодържец български, с помощта и молитвите на пресветата Владичица наша Богородица и чрез застъпничеството на дванадесетте и на върховните [двама] апостоли. Тази крепост беше направена за убежище и за спасение и за живота на българите. Започната беше крепостта Битола през месец октомври, 20 ден, а се завърши в месец... края. Този самодържец беше българин родом, внук на Никола и Рипсимия благоверните, син на Арон, който е брат на Самуил, царя самодържавен, и които двамата разбиха в Щипон гръцката войска на цар Василий, където беше взето злато... а този... Велик цар [Самуил] разбит биде от цар Василий в 6522 година от Сътворението на света (= 1 септември 1013 – 31 август 1014 г. от Рождество Христово) [в Ключ и почина през] настъпващата [6523 от Сътворението на света] (= 1 септември 1014 – 31 август 1015 г.) година.

Снимка:

Иван Георгиев, журналист (Би Ти Ви).

**ЗА ОФИЦИАЛНИЯ ЕЗИК
НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА**

АВТОРИ:

доц. д-р **Ана Кочева**, Институт за български език
„Проф. Любимир Андрейчин“ – Българска академия на науките

проф. д.ф.н. **Анна Чолева-Димитрова**, Институт за български език
„Проф. Любимир Андрейчин“ – Българска академия на науките

доц. д-р **Ваня Мичева**, Институт за български език
„Проф. Любимир Андрейчин“ – Българска академия на науките

доц. д-р **Георги Николов**, Исторически факултет,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

доц. д-р **Лиляна Василева**, Институт за български език
„Проф. Любимир Андрейчин“ – Българска академия на науките

проф. д-р **Лучия Антонова-Василева**, Институт за български език
„Проф. Любимир Андрейчин“ – Българска академия на науките

доц. д-р **Наум Кайчев**, Исторически факултет,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

проф. д-р **Пламен Павлов**, Исторически факултет,
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

проф. д-р **Славия Бърлиева**, Кирило-Методиевски научен център –
Българска академия на науките

проф. д-р **Славка Керемидчиева**, Институт за български език
„Проф. Любимир Андрейчин“ – Българска академия на науките

доц. д-р **Спас Ташев**, Институт за изследване на населението
и човека – Българска академия на науките

доц. д-р **Татяна Александрова**, Институт за български език
„Проф. Любимир Андрейчин“ – Българска академия на науките

НАУЧНИ КОНСУЛТАНТИ:

доц. д-р **Александър Гребенаров**, Институт за исторически
изследвания – Българска академия на науките

проф. д.ф.н. **Ангел Ангелов**, Факултет по славянски филологии,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

проф. д-р **Антони Стоилов**, Филологически факултет,
Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград

проф. д-р **Бойка Мирчева**, Кирило-Методиевски научен център –
Българска академия на науките

проф. д.и.н. **Лизбет Любенова**, Научен архив – Българска академия на науките

проф. д.ф.н. **Максим Стаменов**, Институт за български език
„Проф. Любимир Андрейчин“ – Българска академия на науките

РЪКОВОДИТЕЛ НА ПРОЕКТА:

чл.-кор. проф. д.и.н. **Васил Николов**
зам.-председател на Българската академия на науките

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ЗА ОФИЦИАЛНИЯ ЕЗИК НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ

София • 2020

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

© Българска академия на науките, 2020

© Ана Кочева, Анна Чолева-Димитрова, Ваня Мичева,
Георги Николов, Лиляна Василева, Лучия Антонова-Василева,
Наум Кайчев, Пламен Павлов, Славия Бърлиева, Славка Керемидчиева,
Спас Ташев, Татяна Александрова, автори, 2020

© София Любомирова Попйорданова,
корица и художествено оформление, 2020

© Издателство на БАН, 2020

ISBN 978-619-245-042-7

СЪДЪРЖАНИЕ

- I. Кратка историко-географска справка за областта Македония / 7
  - II. Истината за историята на езиковата норма в Македония / 9
  - III. Истината за имената в Македония / 15
  - IV. Славистиката открива българския език / 20
  - V. Истината за българските книжовници от Македония през Възраждането / 23
  - VI. Истината за създаването на книжовната норма на Република Северна Македония / 32
  - VII. Съвременните диалекти в Косово и Албания и македонската регионална писмена норма / 41
  - VIII. Единството на българските диалекти / 43
  - IX. Съвременни етнодемографски измерения на езиковия въпрос / 50
  - X. Официалният език на Република Северна Македония в съвременните двустранни отношения / 53
  - XI. Изводи и пътна карта за двустранните отношения в научната и културната сфера / 55
- Кратка библиография / 57

Официалният език на Република Северна Македония по своя произход и структурно-типологични характеристики е югозападна писмено-регионална норма на българския език. В подкрепа на това становище могат да се приведат редица аргументи от езиково, историческо и културно естество, които се основават на автентични свидетелства и на резултатите от многобройни научни изследвания на авторитетни български и чуждестранни учени.

I. КРАТКА ИСТОРИКО-ГЕОГРАФСКА СПРАВКА ЗА ОБЛАСТТА МАКЕДОНИЯ

Диалектите на българския език, част от които по политически причини са превърнати в „език“ – днес официална писмена норма в Република Северна Македония, от векове присъстват в историко-географската област Македония. Според съвременните представи, изградени през XIX – XX в., тя се намира в централната част на Балканския полуостров и заема площ от около 67 хил. кв. км. През Средновековието и до Първата световна война, когато областта е с ясно изявен български етнокултурен облик, тази територия е още по-обширна. Тя има предимно планински характер. Тук протичат реките Бистрица, Вардар, Струма, Места и Черни Дрин. От север Македония е оградена от планините Шар, Скопска Църна гора, Козяк, Осогово и Рила, от юг са река Бистрица и Бяло море с равнините на Солун и Сяр, на запад – планините Кораб, Ябланица, Грамос и Пинд, на изток – западните склонове на Родопите. Големият брой езера, като Охридско, Преспанско, Доѝранско, Костурско, Островско, Лагадинско и др., придават характерен облик на местния ландшафт.

Днес територията на историко-географската област Македония е поделена между шест държави: Северна Македония (Вардарска Македония – около 37%); България (Пиринска Македония – около 11%), Гърция (Егейска Македония, наричана още Южна или Беломорска Македония – около 50%), Албания (районите Мала Преспа и Голо Бърдо), Косово (Гѝра) и Сърбия (част от Пчински окръг). Жителите на областта са около 4 900 000 души, от които и днес, независимо от етническите

прочиствания, преселения и репресии през XX в., над 40% са с български произход. Освен православните българи, които са преобладаващи, има и католици, униати, протестанти и голям брой българи мюсюлмани. Останалите жители на областта Македония са гърци (вкл. преселници от Мала Азия, особено след Първата световна война, от бившия Съветски съюз и други страни), албанци, власи и арумъни, турци, роми, евреи, незначителен брой сърби и др.

След превземането през 1913 г. на над 80% от областта от Гърция и Сърбия (впоследствие Югославия) македонските българи са подложени на чудовищни репресии, на целенасочена насилствена смяна на език, имена, самосъзнание. Българите в Гърция са обявени за „славяногласни елини“ (гърци), в кралска Югославия – за „южни сърби“, а след 1944 г. – за „македонци“. До навечерието на Втората световна война, когато започва „изобретяването“ на „македонския“ език, нация и история, името „македонец“ се използва преди всичко като название на жител от историко-географската област: македонски българин, македонски влах, македонски грък и т.н. Това е традиционното значение на термина и до днес.

Голяма част от българите, приели в миналото исляма (наричани понякога „торбешии“ или „помаци“), повлияни от турската политическа и верска пропаганда, се изселват в Турция. Това става на няколко вълни след Първата и Втората световна война, като засяга българите мюсюлмани от тогавашна Югославия, от Гърция и България. Демографският взрив на албанците мюсюлмани води до асимилацията на десетки хиляди ислямизирани българи. Сериозен фактор за намаляването на броя на българите е и масовата емиграция към Америка и Австралия, придобила широки мащаби в началото на XX в. и после след Първата и особено след Втората световна война.

Българско население има и в Косово. И днес там живеят мюсюлманите горани и жупци, както и сърбизираниите „торлаци“ край Призрен в днешните албански планини, на юг към Драч (дн. Дуръс, Албания). Има следи от български анклави в Тесалия и Епир.

В Класическата античност името „Македония“ покрива само южната част на областта. С териториалното разширение на едноименната древна държава при нейните владетели Филип II и Александър III Велики то се разпростира в северна

и източна посока. Окончателно е утвърдено от римската административна система. През Средновековието макротопонимът „Македония“ се премества и означава съвсем други територии. След VII – VIII в. така се наричат части от Тракия с център Агрианопол (Огрин), които се намират почти винаги във Византия. Тази употреба на името се запазва до XV в., а в отделни случаи и след това.

Историко-географската област Македония през Средновековието във византийските извори е била назовавана с името „Славиния“, а след включването ѝ в пределите на българската държава е наричана „Третата част на Българското царство“ или „Долната земя Охридска“. От средата на IX в. името „Славиния“ изчезва от византийските извори. В една от добавките към среднобългарския превод на Манасиевата хроника български книжовник пише, че българите, след като преминават през Бдин (днешния Видин), „първом почнаха да завземат Долната земя Охридска“.

Когато през 1018 г. император Василий II, наречен Българоубиец (грц. Вулгароктонос), превзема западните български земи, той създава провинцията (темата) България с център Скопие. При средновековното сръбско владичество на Македония през XIV в. тя е определяна като „гръцка“ (византийска) земя или като „немалка част от царството България“.

През Късното средновековие и най-вече през Новото време името „Македония“ се завръща на първоначалното си място – това се дължи преди всичко на античната, особено на римската традиция, възприета в Западна Европа. Модерната картография, пътеписи, научна литература, журналистика и др. окончателно утвърждават името и мястото на Македония в представите на човечеството.

II. ИСТИНАТА ЗА ИСТОРИЯТА НА ЕЗИКОВАТА НОРМА В МАКЕДОНИЯ

Първият славянски писмен език, възникнал въз основа на Кирило-Методиевите преводи, е старобългарски.

Кирил и Методий са живели сред българските славяни от Солунско, познавали са отлично техния език и са го използвали при

превода на богослужебна литература за мисията си във Велика Моравия, започнала през 863 г.

Включването на славянските племена от по-голямата част от историко-географската област Македония, западно от р. Струма, в пределите на Българското ханство е станало през 30-те – 40-те години на IX в. Много важен е фактът, че от средата на IX в. името „Славиния“, с което обикновено са означавани областите, населени със славянски племена главно в Македония, изчезва от византийските извори. Имената на славянски-

те племена са забравени, а византийците започват да употребяват за тяхното обозначаване политическото наименование „българи“, тъй като те стават поданици на българския владетел и населяват територията на българската държава. От тази гледна точка обхванатите от българската власт и влияние славяни в историческата наука се наричат с техническия термин „български славяни“ или „славяни от българската група“. А във филологическата наука с тези термини се наричат славяните, които след разпадането на южния славянски макродиалект говорят език със специфичните **шм** и **жг**.

Константин-Кирил създава първата славянска азбука и преводи на основата на солунския говор, който е югоизточен български диалект. Следователно езикът на Солунските братя по етническа принадлежност е старобългарски. За него са характерни съчетанията **шм**, **жг** (в думи като *нощ*, *пещ*, *гражданинъ*, *рожденъ*), широкият изговор на гласната ят (**ѣ**) (в

думи като *лѣто, бѣлъ, мѣко*) и др. Наследниците **шт** и **жд** на праславянските съчетания *kt', tj* и *dj* се откриват единствено в българския, в думи като *нощ, рожден* и др. През IX в. няма засвидетелствани собственомакедонски, различни от българските, наследници на тези праславянски съчетания, които да доказват съществуването на друг южнославянски език в земите около Солун. Днешните **ќ** и **ѓ** в части от Македония отразяват късна диалектна особеност на българските говори от тази област.

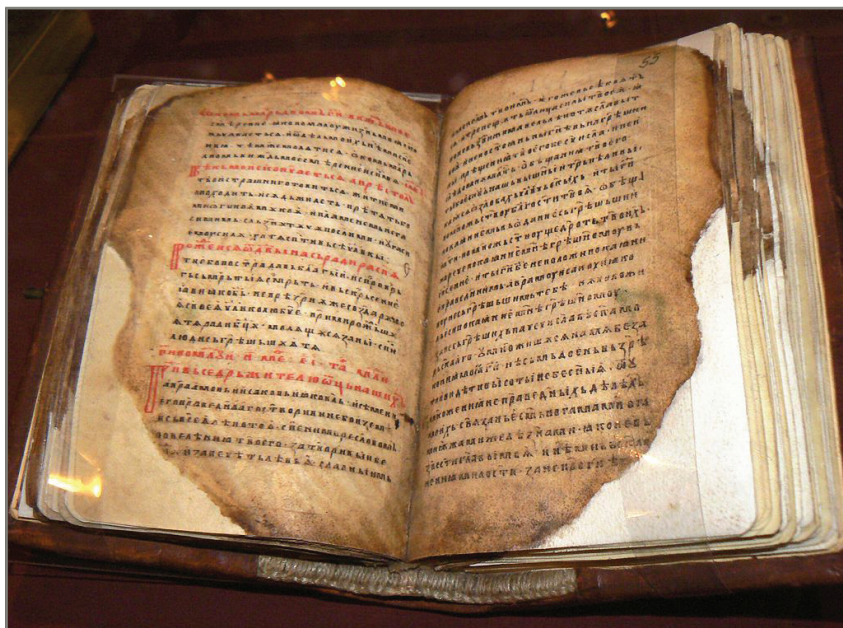
Според езиковедите от Република Северна Македония „Татковината на поекето старословенски ракописи В. Язѣк ја барал токму во Македонија ... В. Облак престојвал во јужна Македонија и ги проучвал говорите на селата од околината на Солун“ (Ст. Бојковска и др. 2008, 50). Всушност Ватрослав Облак установява, че в с. Сухо, Солунско, се пази широкият изговор на гласната ят (ѣ), но в проучванията си нарича населението от географската област Македония „български селяни“ и „македонски българи“, а езика им никъде не определя като „македонски“.

Много важно доказателство за българския характер на славянския език в съчиненията от IX – XI в. се открива и в двутомния „Старобългарски речник“, дело на езиковеди от Института за български език на БАН (1999; 2009): 90% от представените в него думи имат съответствия в българските диалекти, в съвременния книжовен език или в българските географски и лични имена.

Следователно единственият подходящ термин за езика на ръкописите от IX – XI в. е **старобългарски език**. Използването от чужди слависти термин *старославянски език* не отразява етнодържавния произход и характер на първия славянски писмен език, а подчертава неговите международни функции. Терминът *старомакедонски език* е ненаучен, защото през тази епоха в областта Македония, която се включва отчасти в българската държава, отчасти във Византия, се говорят диалекти на българския език. В последните публикации на македонски езиковеди *старомакедонски* е езикът от IX до XVIII в., а от XIX в. започва *новомакедонски*, но в същото време се говори за *старословенски*, за *македонска варијанта на црковнословенскиот јазик* (Ст. Бојковска и др. 2008) или за *македонска редакция*

Кирилски
ръкопис

краища през първата половина на X в. На глаголица са написани: „Азбучната молитва“ от Константин Преславски, „За буквите“ от Черноризец Храбър, някои от съчиненията на Йоан Екзарх и др. Тези факти опровергават твърденията на македонски езиковеди, че най-важната отлика на „македонската редакция на църковнословенскиот јазик“ е употребата предимно на глаголица и по-късното въвеждане на кирилицата („употребата на глаголица се поврзува со Македонија“; „во Македонија кирилицата поретко се употребувала“ (См. Бојковска и др. 2008, 52).

Кирилицата е втората българска азбука, която възниква по обективни причини, свързани с функциите на българската държава. По това време не съществува македонска държава, която да се нуждае от официални документи. Кирилицата, която се появява в края на IX – началото на X в. в пределите на Първото българско царство, следва модела на глаголицата и отразява фонетичните особености на старобългарския език. Тя е дело на българските книжовници в Плиска и Велики Преслав и е подкрепена от българската владетелска институция.

България спасява Кирило-Методиевото дело и го разпространява сред всички православни славяни и на територията на днешна Румъния.

„Княз Борис I приема Климент, Наум и Ангеларий – учениците на Кирил и Методий“. Художник Димитър Пюдженов

В Моравия Кирило-Методиевото дело е унищожено. Следите от него биха изчезнали в европейската културна история без намесата на българската държава. Учениците на Кирил и Методий – Климент, Наум и Ангеларий, изгонени от Велика Моравия, са посрещнати с почести в Плиска, където княз Борис им предоставя условия за книжовна и учителска дейност. Така възниква първият книжовен център в България – Плиско-Преславският.

В обширната българска държава княз Борис (852 – 889) обособява втори книжовен център и през 886 г. изпраща Климент в областта Кутмичевица, за да създаде училища там. В Охридската школа Климент обучава 3500 ученици. През 893 г. той е ръкоположен за „първ епископ на български език“ – според „Пространното житие на св. Климент“. Това определение най-точно изразява принадлежността на Охридската школа и на Климент Охридски към историята на българския език и книжнина. Климент заема поста си на епископ на областта „Дрембица или Велика“ (в Централна или Южна Македония, или в Западните Родопи), а на негово място като учител и организатор на книжовната дейност в Охрид новият български владетел Симеон (893 – 927) изпраща Наум. И епископ Климент Охридски, и заместилният го в книжовното дело в Охрид Наум са били свещенослужители на българската църк-

ва. След 893 г. в новата столица Велики Преслав със съдействието на Симеон процъфтява българската книжнина. **Така дъвама прозорливи български владетели – княз Борис и цар Симеон – спасяват Кирило-Методиевото дело с последователна гържавна политика, с грижа и финансова и юридическа подкрепа за Кирило-Методиевите ученици и техните съмишленици.** Известният европейски и американски византолог и славист Франтишек Дворник справедливо възкликва: „Делото на Константин-Кирил и Методий бе спасено от българите!“.

След покръстването на Сърбия през IX в. и на Киевска Рус през X в. старобългарските ръкописи са пренесени в тези страни и векове наред се използват и преписват. В края на XIV в., след падането на България под османска власт, произведенията на Търновската книжовна школа поемат своя път към Влашко, Молдова, Сърбия и Русия. Старобългарският е първият книжовен език в средновековна Европа, възникнал от говорим език през IX в. **А през XIV – XV в. средновековният български книжовен език става третият класически език на Европа след гръцкия и латинския.**

III. ИСТИНАТА ЗА ИМЕНАТА В МАКЕДОНИЯ

Науката за имената (ономастиката) с нейните два основни дяла: **топонимия (най-общо географски названия)** и **антропонимия (лични, бащини и фамилни имена)**, има огромно значение за историята и съвременното състояние на всеки език и предоставя неопровержими доказателства за неговия характер. Древните езици на Балканите са възстановени въз основа на различни собствени имена (водни, селищни, местностни и лични).

Названията на водите, или хидронимите, са едни от най-рано засвидетелстваните географски имена, които в по-голямата си част остават непроменени в течение на векове. Тези названия понякога предоставят единствените сведения за езиковата принадлежност на населението от дадена територия, за която няма никакви други данни. Видни български езиковеди са посветили изследванията си именно на названията

на водите в историческите български граници (Стефан Младенов, Владимир Георгиев, Йордан Заимов). Едно от тях – „Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle“ (Köln – Wien, 1975) на Иван Дуриданов, е посветено на хидронимията в басейна на р. Вардар и в него се доказва българският произход на огромната част от водните имена, които представляват лексикално богатство за българския език. Успоредниците, които ученият привежда, са от старобългарския език, българската диалектология и ономастика. Съхранен е безценен старинен материал, част от творчеството и родовата памет на българите (напр. речни имена: *Рячица, Вранеица*).

При изследване на речните названия в басейна на р. Струма се привежда сравнителен материал от водни имена в басейна на р. Вардар с примери на хидроними, които не са производни от имена на места, селища и др. (табл. 1). За тях се смята, че са относително старинни.

Местностните и селищните названия, или топонимите, също имат голямо значение за определянето на езика. Тяхното изследване води до важни етногенетични изводи, защото местните имена, регистрирани на територията на всяко едно селище, са част от неговата история и свидетелстват за етноса, който го е населявал, за неговия език, бит и култура.

В книгата на руския езиковед славист Афанасий М. Селищчев за българското население в Полог (Тетовското поле, в северозападната част на Македония) „Полог и его болгарское население“ (София, 1929) се представя изобилен материал от селищни и местностни имена. Видният руски учен е посветил и специално изследване на топонимията в Македония и нейното значение за диалектологията. За извършените фонетични промени в топонимите той привежда пример с името на с. *Радибуш* от района на Крива паланка (в североизточната част на Македония). Това селище е споменато в грамота на средновековния сръбски владетел Стефан Душан (1331 – 1355) от 1358 г. като *Радибоужда*. Селищно име *Радибош* има и в Радомирско (в Западна България). Ученият изтъква и значението на топонимите при изследването на езика, тъй като понякога те остават изолирани от говоримия език и съхраняват най-ранен звуков облик, без да отчитат измененията в съвременната реч. С право той заявява, че топонимията е

Таблица 1. Съпоставка на речни имена в басейна на р. Струма и басейна на р. Вардар

Реки в басейна на р. Струма	Реки в басейна на р. Вардар
<i>Блато</i>	<i>Blato</i>
<i>Бабин дол</i>	<i>Babin dol</i>
<i>Бела(та) река</i>	<i>Bela reka</i>
<i>Бистрица</i>	<i>Bistrica</i>
<i>Брестница</i>	<i>Brestnica</i>
<i>Буковец</i>	<i>Bukov dol, Bukovica</i>
<i>Валявица</i>	<i>Valjavica</i>
<i>Глозка (Глошка) река</i>	<i>Gloška reka</i>
<i>Горещица</i>	<i>Goreštica</i>
<i>Градешница</i>	<i>Gradešnica</i>
<i>Дълбочишка река (< Дълбочица)</i>	<i>Dľbočica</i>
<i>Зли дол</i>	<i>Zli dol</i>
<i>Калището</i>	<i>Kalište</i>
<i>Каменица</i>	<i>Kamenica</i>
<i>Конопница</i>	<i>Konopnica</i>
<i>Кози дол</i>	<i>Kozji dol</i>
<i>Ломница</i>	<i>Lomnica</i>
<i>Малечката речица</i>	<i>Malečka reka</i>
<i>Орлова река</i>	<i>Orleva reka</i>
<i>Раковица</i>	<i>Rakovec, Rakovica</i>
<i>Студенец</i>	<i>Studenec</i>
<i>Тополница</i>	<i>Topolnica</i>
<i>Черна река</i>	<i>Černa reka</i>

„един от източниците за историята на славянските говори в Македония“, и отбелязва накратко няколко езикови черти по данни на селищните и местните имена:

1) В най-ранните записи на селищните имена има примери като *Пешт*, *Доброште*, *Гражданик*, *Л’убижда*, *Торажда*, *Селогражде*, които са съхранили звуковите съчетания *шт*, *жд* – различителен белег за българското езиково землище. Също и

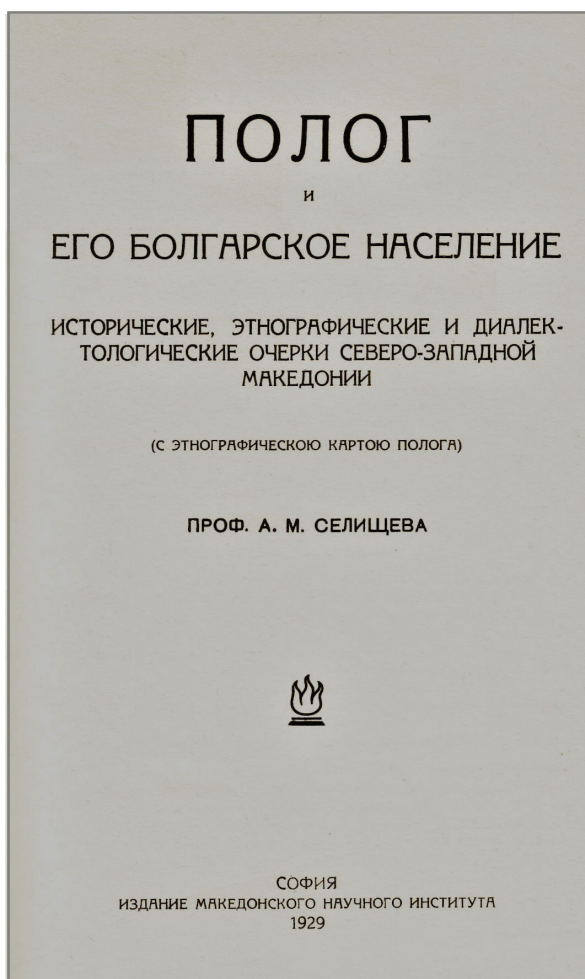
топонимите: *Желегош* < *Желегожде*, *Мислегож* < *Мислегожде* (Костур); *Радожда*, *Делогожда* (Охрид); *Граждено* (Преспа); *Кривогащани*, *Рагуца*, *Пещани* (Прилеп); *Драгош* < *Драгощ* (Битоля); *Рожден* (Тиквеш); *Пештерица*, *Побжжда* (Скопие); *Бащево* (Крива паланка).

2) Топонимите се членуват, както и по цялата българска езикова територия: *Градот*, *Кръстот*, *Ножот*, *Скокот*, *Главите*, *Сливите* (Тиквеш).

В изводите руският учен заявява, че „*в лексикално отношение топонимията на Македония показва най-близки черти с топонимията в България*“.

Афанасий М. Селищев обръща особено внимание и на родовите/фамилните имена (патронимиката), като отбелязва изрично, че те се образуват с *-ов*, *-ов-ъци*, *-ев-ъци*, и прави заключението: „*так и в Болгарии*“: *Стайковци* (Скопие), *Гърдановци*, *Единаковци* (Битоля), *Трайковци*, *Димовци*, *Поповци*, *Хаджиовци*.

Йордан Заимов изследва българските селищни имена (ойконимите) в труда си за заселването на българските славяни на Балканския полуостров (1967). Проучването на селищните имена, възникнали от начални жителски имена на *-ане/-яне*; *-евци/-овци*, доразвива тезата на Афанасий М. Селищев за фамилните имена в Македония. За най-старинни

се приемат названията на *-яне*: *Лясковияне* 1277 г. (Битоля); *Биждане* (Охрид); *Радишане* XV в., *Студенчане*, *Грачане* (Скопие); *Бояне*, *Еловяне*, *Каменяне* (Тетово); *Буковяне*, *Жегляне* (Куманово); *Комаръчъне/Комаръчяне* 1337 г. (Прилеп). На основата на обилен езиков материал от сегашните и историческите български земи Йордан Заимов прави извода: „**Македонските говори и жителските имена в македонската топонимия са най-консервативният и най-старинен елемент в българския език и в българската топонимия**“.

Личните и фамилните имена (антропонимите) показват еднакви черти в развоя си по цялото българско езиково землище. На личните имена е обърнал внимание още Афанасий М. Селишчев в споменатата по-горе книга за областта Полог в северозападната част на Македония. Той определя личните имена на населението в този край като предимно старинни славянски и християнски календарни. Като старинни славянски имена споменава: *Боудимир*, *Витомир*, *Гоислав*, *Дабижив*, *Десислав*, *Доброта*, *Прибислав*, *Рагота* и т.н. Днес тези имена са част от личноименната система на българите или ги намираме съхранени в българските местни имена (микротопонимите). Много богата сбирка от български лични имена, запазени в поменици на манастирите Матка в Скопско, Слепче в Битолско и Трескавец в Прилепско, са посочени в друг труд на Афанасий М. Селишчев – „Македонские кодичи XVI – XVIII веков“ (София, 1933).

След Първата световна война сръбското правителство провежда активна асимилационна политика във Вардарска Македония, като част от нея е предприетата **промяна на фамилните имена**. С цел сърбизация на населението се въвежда изписването на фамилните имена с *-ич*, но тази практика няма успех. След 1945 г. новите югославски комунистически власти започват да налагат изписването на фамилните имена със *-ски*. Само в някои югоизточни райони (Струмишко, Тиквешко, Щипско и др.) това изискване не е приложено и там фамилните имена остават предимно с *-ов/-ев*. Управляващите в Белград и Скопие са се надявали, че гражданите във Вардарска Македония ще се отдалечат максимално от българите и ще бъде заличена българската им идентичност. Трябва да уточним, че българските фамилни имена се образуват предимно с нас-

тавка *-ов/-ев*, но също и с *-ин*, както и със *-ск(и)*. Българските фамилни имена на *-ск(и)* са образувани с основа от по-старо родово или жителско име, както и от прозвища или прякори. Ономастът (изследовател на имената) от Югославска Македония Трайко Стаматовски заявява, че „презименският модел на *-ски* е голяма специфика на македонската антропонимия. Таа е антропонимски знак за националната принадлежност...“. Твърденията на езиковеда не отговарят на научната истина.

В края на миналия и началото на XXI век в Република Македония излезе двутомен речник на фамилните имена (*презиминя*). Авторите отбелязват, че речникът включва фамилни имена само на онези *граждани, които изрично са се заявили като македонци*. Речникът съдържа фамилни имена от една и съща основа, които са образувани както с наставка *-ов/-ев*, така и със *-ски*. Наред с насилствено въведения модел за образуване на фамилни имена на *-ски* в Македония са съхранени и по-старинните форми с *-ов/-ев*. Това е доказателство за изключителната близост и родството с българските фамилни имена. Ето и някои примери от Речника: *Алексов/Алексова, -и, Ампов/Амповски, Андрејчин, Асенов, Аспарухов, Бадев, Баев/Баевска, Борисов/Борисовски, Бошков/Бошковски, Виденов/Видески, Гребенаров/Гребенаровски, Заберски, Иванчев, Игов/Иговски, Јовева/Јовевска, Керимитчиев, Конев/Конески, Кочев/Кочевски, Мирчев/Мирчевски, Мостров, Орачев/Орачевски, Пасков/Пасковски, Пецов/Пецовски, Пешев/Пешевски, Плачков/Плачковски, Ризов/Ризовски, Робев/Робевски, Стојанов/Стојановски* (най-разпространеното фамилно име в Република Северна Македония), *Сугарев/Сугаревски, Тодев/Тодевски, Чолев/Чолевски, Шаламанов/Шаламановски, Шалев/Шалевски, Шуманов/Шумановски*.

И в днешно време няма фамилно име, регистрирано в този речник, което да не се открива и да няма съответствие в българската личноименна система.

IV. СЛАВИСТИКАТА ОТКРИВА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

В началото на XIX в. сведенията за българите и техния език са оскъдни в чуждата научна книжнина и интересът към тях е слаб. Но когато започва дебатът за родината на първия славянски книжовен език, който славистиката още от самото

си зараждане смята за общо наследство на всички славянски народи, нещата бързо се променят. Първите слависти разполагат само с 27 народни песни от Разложкия край, публикувани от сръбския фолклорист Вук Караджич в неговия станал исторически „Додатак к Санктпетербургским сравнителным рјечницима свују језика и наречја: с особитим огледима **българског језика**“ (Виена, 1822). Придружени с кратки сведения за граматиката на българския език, песните се превръщат в неговия първи паспорт като отделен славянски език пред новосъздадената славистика. Разполагайки само с тези песни и малко сведения от преминаващи български търговци от югозападните български земи, словашко-чешкият учен Павел Шафарик пръв се досеща, че този език вероятно ще е най-старият славянски език. С това започва и научният интерес към българите, към техния език, литература и култура. В своята „История на славянските езици и литератури по всички наречия“ (Пешт, 1826) Павел Шафарик отделя само три страници на българската литература, но те се оказват значими, защото дават първите сведения, макар и непълни и отчасти неверни, за един още поробен народ. Павел Шафарик греша само в броя на българите, когато пише, че **„на българско наречие говорят в България и Македония около половин милион славяни“**. В редица свои писма до други учени малко по-късно той причислява към българите още 2 милиона население и отделя българския език от сръбския като самостоятелен с две главни наречия – източно и западно. Ученият категорично опровергава мнението на автора на панонската теория Йерней Копитар за словенския произход на езика на славянските първоучители. В писмо от 1827 г. по въпроса за Кирило-Методиевото дело Шафарик напълно убедено заявява, че **„азбуката и езикът са славянобългарски“**. В спора за езика и родината на Кирил и Методий позицията на Павел Шафарик в момент, когато етническият произход на българите още не е изяснен, е честна и обективна: българите говорят славянски език и това е първият славянски книжовен език. В другия му значим труд – „Славянска етнография“ (Прага, 1842), този език категорично е определен като **старобългарски**.

От първите руски слависти единствен Виктор Григорович успява да стигне до труднодостъпните по онова време бъл-

гарски земи. Неговите приноси за историята на българския език са огромни: той открива и описва древни глаголически и кирилски ръкописи; лично събира на място от информатори българи езиков и фолклорен материал от Македония и Източна България, който хвърля нова светлина върху историята, езика и културата на българите; публикува „Очерк путешествия по Европейской Турции“ (Казан, 1848), използван и до днес от славистите; съобщава първите достоверни данни за югозападните български земи (Воден, Битоля, Охрид, Струга и Щип), т.е. открива за света неизвестния до този момент славянски юг; признава глаголицата за дело на св. Кирил.

Почти 40 години след като Павел Шафарик изказва предположението, че в основата на старобългарския език е залегнало наречието на св. Кирил и Методий, вниманието на европейските учени към диалекта на Солунската област е привлечено от дописка във вестник „Съветник“, която изобилства с примери на запазена носовост (например *зъмл* вместо *зъб*) (7 октомври 1863 г.). Наличието на запазени носови гласни в българските говори става най-важната езикова черта, която категорично ги определя като преки наследници на езика на св. Кирил и Методий. Всъщност още през 1846 г. в книгата си „О языке церковнославянском, его начале, образователях и исторических судьбах“, издадена в Одеса, руският учен Константин Зеленецки именно въз основа на запазената носовост смята, че „Кирил и Методий са превели Светото писание на българско наречие“, но тъй като не посочва своите източници, това негово твърдение остава без отзвук. Последвалите след дописката във вестник „Съветник“ публикации на български учени за областта засилват интереса към говорите на тамошните села. През 1888 г. в „Русский филологический вестник“ (Москва) руският учен Петър Драганов публикува материали от солунския говор на с. Зарово. Хърватският славист Ватрослав Ягич – член на Виенската академия, решава да изпрати на място най-подготвения в областта на старобългарския и южнославянските езици свой ученик – словенеца Ватрослав Облак, за да събере автентичен материал и да даде достоверен отговор за родната и народностната принадлежност на Кирило-Методиевия език. Облак не успява да осъществи целия замисъл на експедицията си и събира материал за същинския солунски говор от

един-единствен информатор, но задачата е изпълнена. В своите бележки словенският учен описва начина, по който прави записките си: „Особеностите на говора на Сухо съм отбележил в своята квартира по изговора на един работник от Сухо, който бе напуснал своето родно село тъкмо преди година и не бе ходил нигде другаде в Македония или България. Той не е посещавал никога българско училище, та говорът му бе свободен от какво да е влияние на книжовния български език или на друг български говор. А гръцки език знаеше той, както се говори в Сухо... Говора на северно Солунско изучавах на мястото и там съм си направил всичките бележки“.

Преди да публикува своите „Macedonische Studien“ (Wien, 1896) и „Принос към българската граматика“ (София, 1894), младият учен пише подробни писма до своя учител Ватрослав Ягич, в които възторжено споделя: „само още няколко отломки от склонението и една добра фантазия, и в диалекта на Сухо щеше да бъде открит езикът на Кирил и Методиј“. Тези думи, написани с научна обективност, по категоричен начин разгрояват панонската теория за характера на старобългарския език и доказват произхода на българския език. Във всичките си изследвания словенският учен говори за „македонски българи“ и за „българи в Македония“. Той изрично пише, че спорът по негово време е бил българи или сърби живеят в Македония, но никъде не споменава за „македонско население“ или за „македонци“, които да говорят на „македонски език“.

V. ИСТИНАТА ЗА БЪЛГАРСКИТЕ КНИЖОВНИЦИ ОТ МАКЕДОНИЯ ПРЕЗ ВЪЗРАЖДАНЕТО

Новобългарският книжовен език се формира през епохата на Българското възраждане (XVIII – XIX в.) като резултат от сложен процес на създаване на българската нация. **Няма никакви доказателства, че през този период е налице процес на формиране на отделен, „македонски“ книжовен език.** Данните показват, че липсват необходимите условия и предпоставки за това:

– липсва документирана книжовна история и писмена традиция на някакъв „македонски“ език;

– няма етнос, който да е естествен носител на такъв език – говорим и писмен;

– няма небългарска диалектна основа, върху която да се формира отделен книжовен език, различен от българския.

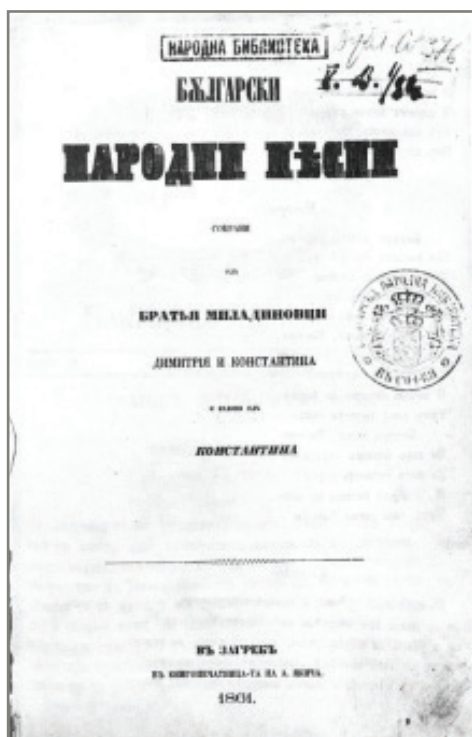
Същевременно са налице многобройни свидетелства (исторически и езикови), че в движението за формиране на единен за всички българи книжовен език активно участие вземат и книжовниците от областта Македония. Оттам произхождат едни от най-ревностните радетели за добре устроен български книжовен език, борци за просвета и богослужение на роден български език. Видните дейци от епохата на Българското възраждане: Йоаким Кърчовски, Паусий Хилендарски, Константин и Димитър Миладинови, Райко Жинзифов, Йордан Хаджиконстантинов – Джинот, Григор Пърличев, Кузман Шапкарев и др., ясно са изразявали своето българско съзнание. Езикът на техните съчинения, както този на книжовниците от други български области, се характеризира със стремеж към общобългарска народна основа и с типичната за периода употреба на отделни диалектни елементи. Опитите в Скопие да оспорят българската им национална принадлежност и да ги представят като родоначалници на „македонската“ литература са напълно безпочвени и противоречат на фактите. Истината е, че тези книжовници са писали на своя майчин език, който те навсякъде са определяли като български, и активно са участвали в дискусиите за начините за неговата книжовна обработка. За всичко това свидетелстват собственоръчно написаните от тях текстове.

Ето няколко примера:

Йоаким Кърчовски (ок. 1750 – ок. 1820, роден в село Осломеј, Кичевско, западната част на днешна Република Северна Македония) – духовник, учител и книжовник, последовател на автора на първата новобългарска печатна книга („Неделник“) Софроний Врачански, радетел за книжовен български език, основан на живата реч на народа. Вдъхновен от идеята, че писаният език трябва да бъде достъпен, защото е най-важното средство за разпространение на знанието, той издава няколко книги с религиозна тематика и сам определя, че са написани на „*простейший язык болгарский*“. Чрез съчиненията си въвежда в книжовна употреба особености на говоримия език,

разпространени из цялата българска езикова територия, и ги съчетава с черти, характерни за писмената традиция. Той се придържа към по-широка диалектна основа на книжовния език – използва предимно особености на югозападните български диалекти, които най-добре е познавал, но също така и на източните говори.

Димитър Миладинов (1810 – 1862, роден в град Струга, на Охридското езеро) – учител; борец за самостоятелна българска църква. Въвежда изучаването на български език в различни градове от югозападните български области и допринася изключително много за развитието на учебното дело, което има най-голям принос за укрепването на българското национално съзнание и за формирането на книжовния език в условията на гръцко културно влияние, срещу което той се бори. Заедно с брат си Константин Миладинов подготвя и издава в Загреб сборника „Български народни песни“ (1861). За българското национално съзнание на братята от Струга недвусмислено говори и благодарственото писмо до хърватския католически свещеник Йосиф Щросмайер, помогнал за издаването на сборника, за това, че „благоизво-

Оригинална корица на сборника на Братя Миладинови „Български народни песни“ (1861)

Корица на сборника на Братя Миладинови, издаден в Скопие през 2009 г.

ли да обърне внимание на *най-южните славяни българи*“ (К. Босилков и др. 1983).

Руският учен Виктор Григорович, изпратен да проучва езика на населението по българските земи, възлага на Димитър Миладинов да напише граматика на „говоримия днес български език“ въз основа на записи на български народни песни. В писмо до Виктор Григорович Димитър Миладинов пише: *„Между това моите старания за нашия български език и български народни песни според вашата поръка са извънредно големи*“ (П. Динеков (ред.) 1969).

Пармений Зографски (1818 – 1876, роден в Галичник, западната част на днешна Република Северна Македония) – духовник, книжовник, учител и деен участник в борбата за църковна независимост на българския народ. Като епископ на Кукуш (в Южна Македония, днес в Гърция) и Дојран (югоизточната част на днешна Република Северна Македония), а после на Пирот (днешна Югоизточна Сърбия) се бори за въвеждане на богослужение на църковнославянски език (руски фонетичен вариант на старобългарския) в храмовете и подпомага българското училищно дело. Той се включва активно в дискусиите за характера на новобългарския книжовен език и в програмната си статия „Мисли за болгарскиот език“ (сп. Български книжици, Цариград, 1858, бр. 1) се застъпва за неговото изграждане на основата на по-главните му наречия. Ето как Пармений Зографски определя диалектното деление на българския език: *„...нашио языкъ се разделяват на две главни наречия, на горноболгарско и долноболгарско; първото се говорят в България, в Тракия и някои части в Македония; а пак другото в Македония вообщо, или стара България*“ (Цариградски вестник, год. 7, 1857, № 315).

Натанаил Охридски и Пловдивски (1820 – 1906, роден в село Кучевище, Скопско) – духовник, пръв митрополит на Българската екзархия в Охрид (1874 – 1877), борец против гръцкото духовно потисничество, един от учредителите на Българското книжовно дружество (1869) и негов действителен член. Натанаил Охридски е автор на „Буквар славено-българский“ (1865); превежда полемични трактати от църковнославянски на *„простий и краткий язык болгарский*“. В „Зерцало или огледало християнское“ заявява: „Желаим да покажим пример безкористный

за обогатението и приведението на българската писменост“; сам определя, че превежда „отъ славяно-Российская на болгарский язык“; „**побългарява**“, както пише той, основни текстове с християнска тематика за нуждите на учебното дело.

Константин Иречек е написал една от най-очарователните характеристики за Натанаил. При идването си в София той го посещава в малката му селска къща. Там заварва гости от Прилеп и Охрид, от които научава, че в Македония турският език е слабо разпространен, а власите, албанците и дори някои турци употребяват български език. Като министър на просвещението Константин Иречек подпомага българската просвета в още неосвободената Македония чрез Натанаил Охридски, като в преписката между двамата се казва, че това е пътят, който, ако се реализира, „навярно можем да кажем, че всецяла Македония и по народност, и по език и по писменост ще си остане наша навсегда от сръбски предели по река Бистрица и Солунско, и Егейско море, и от Дрин река до оконечности Доспата при всичките усилия на сръбизма и еллинизма“. В резултат на тяхното сътрудничество се изработва Устав за българските училища в Македония.

Натанаил Охридски завършва живота си като Пловдивски митрополит на Българската екзархия (1891 – 1906).

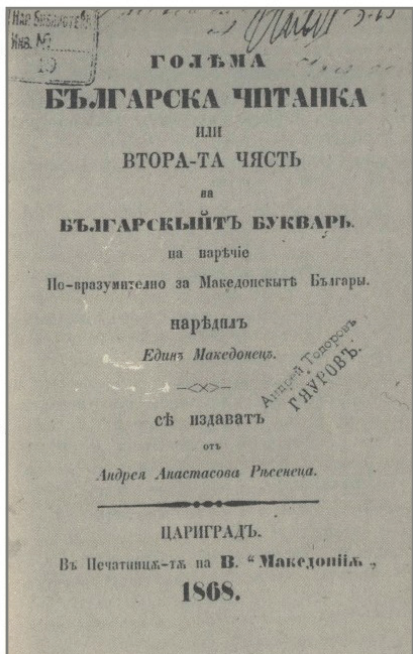
Йордан Хаджиконстантинов – Джином (1818 – 1882, роден в град Велес, на река Вардар, централната част на днешна Република Северна Македония) – учител, поет и събирач на стари български ръкописи. В духа на просвещенските идеи той изтъква необходимостта от образование на роден български език: „болгарин е должен прво свой язык да учи“. А в завещанието си по паисиевски възкликва: „**Аз съм Болгарин**, плачем за нашите изгубени болгари, които са во долна Мисия, затова должни сме да ся жертвуваме за браќята наши пресладки болгари“. В около 40 свои съчинения, публикувани в периодични издания, никъде не използва думата „македонец“ като етническо понятие, нито израза „македонски език“. За сметка на това употребява над 160 пъти етнонима „болгарин“ с варианти „болгарин“ и „бугарин“, „македонски болгари“. Използва името „Македония“ като название на част от българската етническа територия. Името „България“ (и „Болгария“) използва 52 пъти, а прилагателното „болгарски“ – 155 пъти.

Григор Пърличев (1830 – 1893, роден в град Охрид, на Охридското езеро). Победител в престижен конкурс за гръцка поезия, Григор Пърличев отказва всички облаги, за да се посвети на борбата за въвеждането на родния си български език в училищата в Охрид, Солун и в други градове на Македония и на църковнославянския като богослужебен език на мястото на гръцкия. В своята „Автобиография“ (София, 1894) споделя, че на въпроса на университетските власти в Атина „От каква народност сте?“ отговаря: „**Българин съм**“. А на предложението да бъде изпратен в Оксфорд или в Берлин да учи на издръжка на гръцката гържава, отговаря: „Нужда велика е да уда у дома си [в Охрид]“. Целият му живот е пример за безкористен патриотизъм. Той се изправя срещу вековната власт на Цариградската патриаршия и срещу политиката на Гърция за приобщаване на други християнски народи посредством изучаване на гръцки език и допринася с „дело и реч“, както се изразява, за националното осъзнаване на българите в Македония. Григор Пърличев пише: „Дотолкова **ние, българите**, сме били ругани и презрени от всичте народности, члото време е вече да се опомним“.

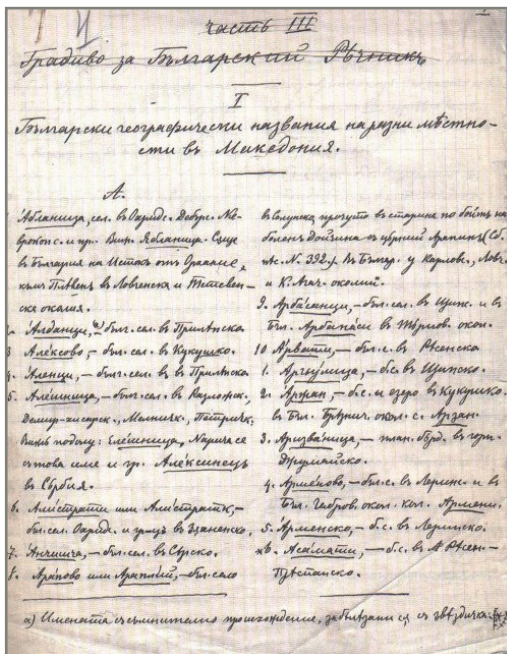
Григор Пърличев е първият преводач на „Илиада“ от старогръцки на български. Той умело вплита в превода старинни черти на охридския говор, придавайки им статут на поетизми, наред с вече установени в книжовния език източнобългарски особености. Поетът допринася много за усъвършенстване на изразните средства на художествения стил на българския език.

Кузман Шанкарев (1834 – 1909, роден в град Охрид) – учител, въвежда обучение по български език и българска история в много селища в Македония. За нуждите на своята дейност той написва няколко учебника, чиито заглавия са красноречиви за националната му принадлежност: „Българский буквар“ (Цариград, 1868), „Голяма българска читанка“ (Цариград, 1868) и др. Един от първите български фолклористи и етнографи, член на Българското книжовно дружество, чиито трудове недвусмислено свидетелстват за родолюбието му на истински българин. Автор е на: „Материали за историята на възраждането българщината в Македония от 1854 до 1884 г.“ (1884), „Сборник от български народни умотворения“ (в 4 тома) (1891 – 1894) и др. Кузман Шанкарев мотивира пред

българското правителство необходимостта от издаване на Сборника с това, че появата му ще осветли учения славянски свят в „неоспоримостта на правото ни по отношение на народонаселението в ония македонски страни, за които най-много претендират съседните ни народности сърбите и гърците“ (К. Босилков и др. 1983). Автор е на ценна сбирка от 2200 думи, събрани в „Градиво за български речник“ (К. Шанкарев 2001). В предговора към част първа на своя „Сборник от български народни умотворения“ той пише: „... нашият език е не само жив и съществуващ во устата на народа, но и по-жив и по-богат от много други днешни, възхвалявани за богатството си язици. (...) Поради разни повременни обстоятелства разните му частички застанали разпръснати низ народа ни по **пространната татковина България, Тракия и Македония**, та така постепенно и неусетимо со минуването на векове са се образували няколко наречия и поднаречия български... Следователно, за да би се съставил от них пак един цял и еднообразен богат език – болгарский, какъвто е бил во старо време, необходимо би било да се събере разпръснати му материал и от най-отдалечените ъгли на разпространеното българско население“ (К. Шанкарев 1891, XVIII).

Кузман Шанкарев.
Голяма българска читанка.
Цариград, 1868

Страница от ръкописа
на „Градиво за български речник“
от Кузман Шанкарев

Марко Цепенков (1829 – 1920, роден в Прилеп, южната част на днешна Република Северна Македония) пише в своята автобиография: „Вечен спомен да остаам / на *мой мил народ бугарски*“ (София, 1896).

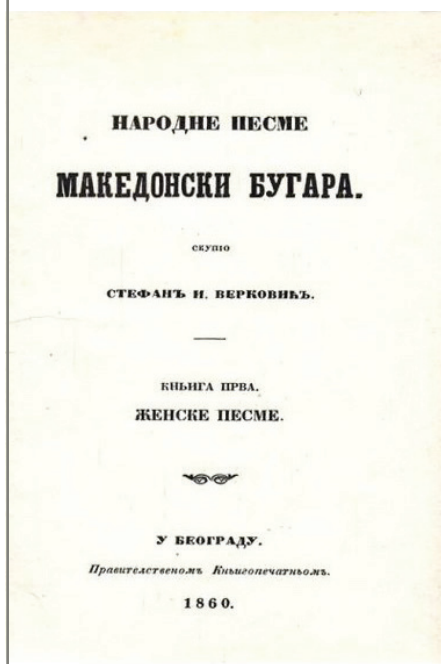
За да се „изобрети“ несъществуваща история на някакъв „македонски език“, в Скопие редовно се преиначава народността и езиковото съзнание на видни български възрожденци, родени в селища, които сега се намират на територията на Република Северна Македония. Днес тези български родолюбци са провъзгласени от нашата съседка за строители на „македонския“ книжовен език, което не само няма нищо общо с истината, но е груба фалшификация. Тяхното творчество е обявено за част от историята на македонската литература. Техните книги се издават преправени, като се заличават изразите „български“ и „македонски българи“. Например сборникът на Братя Миладинови „Български народни песни“, издаден в Загреб през 1861 г., се преиздава в Скопие с подменено заглавие „Зборник за народни песни“ (1968). Стига се дори дотам, че с преправени заглавия се издават книги и на други автори, в които се съдържат думите „българи“ и „български“. Така заглавието на сборника на Стефан Веркович „Народне песме македонски бугара“ (1860) се превръща в „Македонски народни песни“ в изданието му от 1961 г. в Скопие. Единствената цел е да се заличи българската историческа и родова памет и на нейно място да се конструира ново, македонско национално съзнание.

Книжовният език за разлика от диалектите обслужва общуването в националните общности и поради това се отличава с единство на нормите, към каквото се стреми и възрожденският духовен елит от цялата българска етническа територия. Съзнателният подбор и закрепването на тези норми (т.е. кодификацията) се извършва чрез граматика и речници. През Възраждането са създадени 25 граматика от български и чужди автори (а заедно с преиздадените броят им надхвърля 50), които описват нормите на българския език. Повечето от тях служат като учебници, разпространени във всички български училища през Възраждането.

Когато след 1878 г. населените с българи македонски области остават извън пределите на свободна България, имен-

Корица на първото издание на сборника на Стефан Веркович (1860)

Корица на сборника на Стефан Веркович, издаден през 1961 г. в Скопие

но училището е онази институция, благодарение на която се поддържа употребата на българския книжовен език, макар че историческите обстоятелства са изключително неблагоприятни. Благодарение на упоритата работа на местната интелигенция и на Българската екзархия се разработва план за възстановяване и укрепване на учебното дело в македонските области. Според доклад на Екзарх Йосиф от 1902 г. българските училища там наброяват 729.

Преди Освобождението са създадени и над 40 речника (ръкописни и печатни) – предимно двуезични и многоезични, които посочват преводните съответствия между думи от българския език и езици като гръцки, турски, френски, немски, руски и английски. Важно е да се подчертае, че в заглавията на граматиките и речниците през Възраждането задължително присъстват изрази като *български език*, *славянобългарски език*, но в нито едно от тях не присъства изразът *македонски език*. Защото такъв език не съществува, за което очевидно свидетелства липсата на граматики и речници, кодифициращи книжовна норма, която да е различна от българската.

Прегледът на историческите свидетелства и на езиковите данни показва, че обявеният за официален в Републи-

ка Северна Македония „македонски език“ не притежава основните признаци на един национален книжовен език. Неговото съществуване се посреща със скептицизъм, защото той не е резултат от естествен езиков развой, а политически продукт на една идеология от близкото минало, която вече е отхвърлена. Скорошното му създаване върху основата на българския книжовен език чрез съзнателно отдалечаване от него почива на субективизъм и безпринципно езиково инженерство с явен политически привкус.

VI. ИСТИНАТА ЗА СЪЗДАВАНЕТО НА КНИЖОВНАТА НОРМА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ

Българският език, поради невъзможността България да постигне националното си обединение през XX в. и поради наложената емиграция на населението в миналото след няколко войни, отчита рекорден брой опити за писмено-регионални кодификации – цели шест.

Една от тях е извършена през 1944 – 1945 г. във Вардарска Македония (тогава Демократична федерална Македония в състава на Югославия) на основата на книжовния български език. В този случай всъщност не става дума за първична кодификация, а за повторна кодификация, т.е. за *(пре)кодифициране* на вече създадения (още през Възраждането) книжовен български език, който има богата история и дълга писмена традиция. Диалектните (или по-широко – регионалните) особености в скопския вариант на нормата в Македония са допълнително наславани след това, за да се създаде измамното впечатление, че „кодификацията“ е извършена върху някаква диалектна база, т.е. процесът да се представи като естествен, както е при възникването на книжовните форми на другите езици.

Принципите за създаване на нови народи и езици в Източния блок – според австрийския славист Ото Кронщайнер – винаги са едни и същи. Той коментира македонската езикова ситуация, давайки примера с Молдова след окупирването ѝ и включването ѝ в Съветския съюз през 1940 г., когато местният румънски език с политическо решение е трябвало да стане молдавски. Най-напред са се издавали „*ортография, граматика,*

речник, двуезични речници. Не след дълго се е отпечатвала историческа граматика, история на езика, както и история на новата нация. Като „флангови“ мероприятия са се създавали Академия на науките, Национален театър и Национален фолклорен ансамбъл. Едновременно с това се е появявала и национална литература... Всичко това е изисквало написване на национална история... А посоката на развитие се е определяла от (неизречената) постановка „колкото по-зле се третира старият език, толкова по-добре за новия“, т.е. колкото по-зле се говори/пише на румънски, толкова по-добре се говори/пише на молдавски. А това означава непрекъснато да се задълбочава изкуствената дистанция спрямо стария език (също и със сила)“. Аналогична ситуация като във Вардарска Македония. И неслучайно тъкмо в Съветския съюз е подготвен и публикуван първият официален „Македонско-руски речник / Македонско-русский словарь“ (Д. Толовски, В. М. Илич-Свишчыч) (Москва, 1963).

Истинската картина на делитбата на българския език (глототомията) се разкрива, когато четем „Стенографски белешки от првата јазична комисија“ (Факсимил, Скопје, 2000) на д-р Стоян Ристески. Участниците в нея говорят свободно, искрено. Техният език е книжовен български с много лека региолектна стилизация. Дейността на тази комисија е най-важна, защото от откровенията изказвания на участниците в нея става ясно, че се изпълнява политическа поръчка от Белград да се извърши кодификация, без да има каквато и да е било собствена македонска традиция, без да се знае диалектната база на езика, без наличието на литература, създадена от писатели, журналисти и пр. Първата комисија се състои от 11 души. На втория ден тя е напусната от Блаже Конески – фактически сръбски функционер, незавършил висшето си образование в Белград и в София, но провъзгласен по-късно за академик. Повод за напускането му става несполучливият опит да наложи цялата сръбска азбука на Вук Караджич. Той извършва това в значителна степен по-късно чрез назначените втора и трета, вече политически, комисији. Към вече наложените сръбски букви – љ, њ, ј, џ, тој, с помощта на висшия югославски партиен функционер Милован Джилас, на езиковеди от Белград и на послушното югославско македонско комунистическо ръководство постига решението да

се изхвърли буквата ъ (като „българска“) и да се замени с апостроф, защото все пак звук ъ съществува в езика (например *тѣга* става *т'га*).

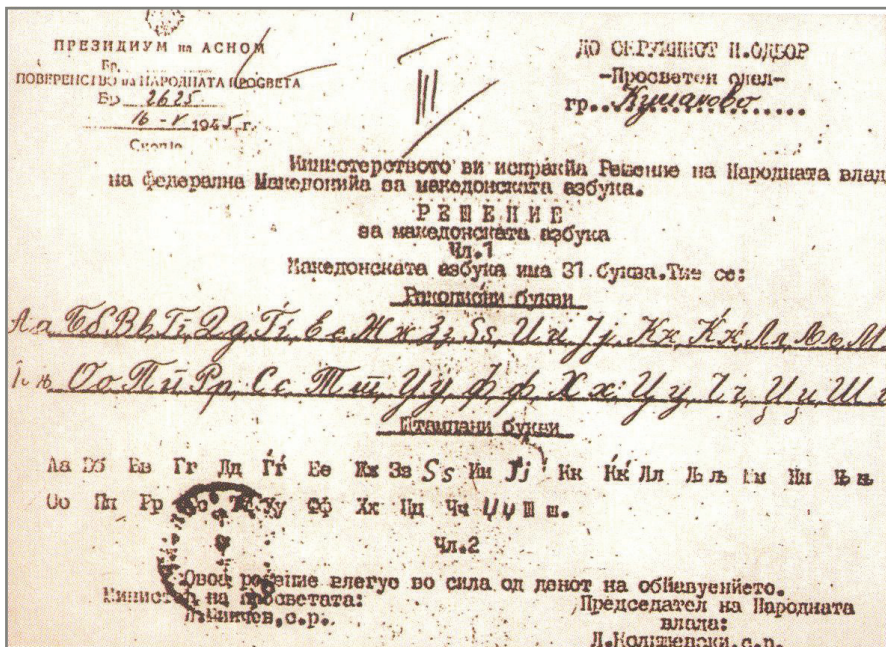
Най-откровен в първата комисия е Георги Киселинов, който признава: *„Литературниот јазик го прават литераторите и журналистите, а филолозите имат само да установаат формите на јазикот. Ама денеска ако сакаме да земеме едно наречје од нашиот јазик како литературен јазик немаме време да чекаме да се прави тој јазик. Ние сме исправени пред вопросот да имаме литературен јазик, а немаме време и не можеме да чекаме тој јазик да го направат поети, книжовници и журналисти“*.

Вардарските прекодификатори, заедно с езиковата, извршват и съдържателна редакция, като преправят оригиналните текстове с унищожаване на части от тях или вмъкване на нови, несъществуващи в оригинала текстове, за да подменят географските характеристики с етнически, при това винаги със стара дата. Така в „Граматика на македонскиот литературен јазик“ (Скопје, 1966) Блаже Конески съобщава, че именно със задна дата ще подменя етническото име на средновековните писмени паметници, т.е. от български ще ги прави „македонски“: *„Овие споменици досега обично во славистиката се наречуваа со името среднобугарски, и ако фактички мораше да се прави секогаш разлика меѓу македонските и бугарските споменици од тој период... Терминот среднобугарски внесува баш во овој поглед нејасност, а настрана тоа што тој денеска, при постоењето на македонска и бугарска нација, не се оправдува“*. И започва невиждана фалшификација (подмяна) на етническото име на автори (и произведенията им) въпреки категоричното им самоуязвяване, че са с българско национално самосъзнание: в Граматиката на Конески българският дял в „Четириезичника“ на Данаил става „македонски“ (с. 19 – 20), основният труд на руският учен Афанасий М. Селишчев „Полог и его болгарское население“ се превръща само в „Полог“ (с. 130), трудовете на Йоаким Кърчовски и Кирил Пейчинович губят в заглавията си определението „български“ (за език) (с. 21); българските училища в Македония са наречени „македонски“ (с. 23), българските учебници на Кузман Шапкарев и Партений Зографски са обя-

вени за „македонски“ (с. 23), българските възрожденски писатели и поети Константин Миладинов, Райко Жинзифов и Григор Пърличев стават „македонски преродбеници“ (с. 24), фолклорният сборник „Български народни песни“ на Братя Миладинови (1861) е преименуван на „Зборник“ (с. 19) и т.н., и т.н. В Граматиката неслучайно липсва библиография с имена на автори и книги. Тази практика се превръща в основен методологичен похват на всички филолози в Македония след Конески. Нещо повече. Лавинообразната подмяна на оригиналните заглавия и текстове заразява и представителите на коминтерновската лингвистика в чужбина. Ръководителите на славистите в Съветския съюз (а и в източноевропейските страни) Самуил Б. Бернцейн подменя заглавието на книгата на Христо Когов „Тракийските говори като преход между източнобългарските и македонските говори“ в „Тракийските говори като преход между източнобългарските и македонски“.

В определени случаи, когато Конески е бързал да прекодифицира (частично да преправя), а не му е стигало времето, е прибегвал до по-радикални решения – директно да преписва заедно със същите примери от „Основна българска граматика“ на Любомир Андрейчин от 1942 г., срв. текстовете в таблица 2.

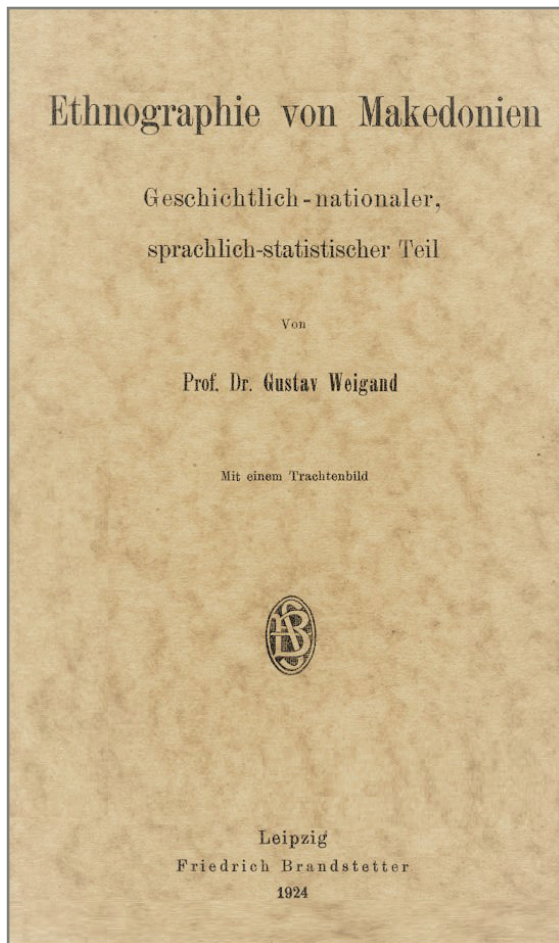
Решение на Народната влада на федерална Македонија за македонската азбука, 1945 г.

Таблица 2. Сравнение междy граматиките на Л. Анрејчин и Б. Конески

<p>Любомир Анрејчин „Основна бългaрска граматика“ (София, 1942, с. 64)</p>	<p>Блаже Конески „Грамматика на македонскиот литературен јазик“ (Скопје, 1966, с. 61 – 62)</p>
<p>а) „Ако сравним думи и форми како <i>бера, брах, избирам, избор</i>, за нас е јасно, че те са образувани все от един корен, въпреки че тој се јавява в <i>бера</i> под форма <i>бер-</i>, в <i>брах</i> под форма <i>бр-</i>, в <i>избирам</i> под форма <i>бир-</i>, и в <i>избор</i> под форма <i>бор-</i>.“</p>	<p>а) „Кај извесен број зборови, образувани од исти корен се забележува разлика во кореновиот вокал: <i>бере, брал, пребира, избор</i>. Кај приведените зборови коренот се јавува под форми <i>бер-, бр-, бир-, бор-</i>.“</p>
<p>б) „Основното съотношение на гласните, които се редуваат в някои глаголи и имена, образувани от един и същи корен, е <i>е – о</i>, напр. <i>бера – сбор, тека – ток, река – пророк, лежа – полог, стеля – стол, дера – раздор, неса – внос</i> и др.“</p>	<p>б) „Редување на самогласките наоѓаме кај некои глаголи и именки, изведени от исти корени, при кое е најобичен односот <i>е – о</i>: <i>бере – избор, рече – пророк, урок, лежа – полог, постеле – стол, дера – раздор, внесе – внос, пренесе – пренос, лее – лой</i> и др.“</p>
<p>в) „В други случаи, в резултат на някои по-сетнешни звукови процеси, или други причини, в корена на глагола се јавява друга гласна вм. <i>е</i> или няма никаква гласна: <i>бия – бой, вия – завой, гния – гной, пия – водопой, лея – лой, пея – песнопоец, крия – покров, рия – ров, взра се – взор, извра – извор, мра – мор, запра – запор, простра – простор</i> и др.“</p>	<p>в) „Следните случаи се изделуваат со тоа што кај глаголите во коренот се јавува <i>и</i> или пак нема никаков вокал: <i>бие – бој, вие – повој, гние – гној, пие – упој, крие – покров, рие – ров, просре – прозорец, извре – извор, умре – мор, напре – напор, простре – простор</i> и др.“</p>

Многочислените последователи на Блаже Конески – филолози, етнолози и историци – с помощта на **вътрешноезиковия** превод, достигнуа до плагиатство, прекрoяват текстове не само на бългaрските автори от Македoния, но и на автори от Мизия и Тракия. Чрез т.нар. вътрешно „препеване“ направо се присвојават стихове не само от общобългaрскиот

фолклор, но дори и от Христо Ботев. В издания на Македонската академия на науките и изкуствата тези текстове се представят като „македонски“ без указания за произхода им. В „Речник на македонската народна поезия“ (Скопје, 1983) са прекодифицирани Ботевите стихове от „На прощаване“: „Нем жалај, мајко, нем плачи, ќе станам, мајко, ајдутин, ајдутин, мајко, бунтовник / Не можам, мајко, да гледам / Дек турци, мајко беснеат...“. Друг драстичен пример е широкоизвестната из цяла България песен за Райна Княгиня (Райна Попгеоргиева) от старопланинския град Панагюрище, която е представена като „македонска“ от небезизвестния фолклорист Кирил Пенушлиски в том 3 на сборника „Малеш и Пијанец“ (Скопје, 1989): „Ајде, најдете ми Рајна Попѓоргова, Райна кумитката. / Ниту ја колете / ниту ја бесете / Мен ја доведете. Јаз ќе ја попитам: Кој соши бајрако / Кој му тури знако. / Смрт или слобода“.

Корица на първото издание на немски език на „Етнография на Македония“ на Густав Вајганг (1924)

Примерите от този род са стотици.

Големият германски балканист Густав Вајганг, написал специална глава в труда си „Етнография на Македония“ („Ethnographie von Makedonien“) (Leipzig, 1924), озаглавена „**Македонският български език**“, прави важното заключение: „Която и област на езика да разгледаме, става напълно ясно, че имаме работа с български, а не със сръбски език. Всичките опити на сръбските шовинисти да представят македонския език

като сръбски диалект или като смесен език с неопределен характер са безплодни“ (Г. Вайганд 1998, 79).

Всъщност терминът *македонски български език*, използван и от Густав Вайганд, показва, че етническото определение *български* е названието за *родовото понятие* и то обхваща трите най-важни *елемента на езика*: а) *историята*; б) *диалектите* и в) *книжовната му форма* – като основа, върху която по-късно се извършва частичната прекодификация.

Определението *македонски* при Вайганд е название за *видовото понятие*, което визуира *локализацията* на няколкото диалектни (регионални) *елемента*, които се наслаждат допълнително върху основата, за да променят частично общия ѝ вид. Тези елементи отново са *български*, и по-точно *западнобългарски*. Изобщо цялата структура на този език – фонетична, граматична и лексикална – е българска. Лексикалните заемки (сърбизмите) в някои стилове не променят неговата същност, а именно *граматичната му структура, която е единствена в света – славяно-балканска*.

Създаването на т.нар. „македонски книжовен език“ в средата на ХХ в. в сърцето на Европа, въпреки дванадесетвековната му българска книжовна традиция, е политически акт, диктуван отвън, т.е. плод на чужда национална доктрина. Независимо от отрицателните последици – известно отдалечаване от собствените тенденции в развоя и на места дори скъсване с националните традиции – този феномен има отчасти и положителен ефект – българският език под македонски етикет стана третият официален език в Титова Югославия наред със сръбохърватския и словенския. Макар и слабо променен, той всъщност беше спасен от унищожение под регионално име, без да бъде забранен, както през 1913 г., когато Вардарска Македония влиза в състава на Кралство Сърбия.

Използването на държавното име като езиково не е непременно белег за етническа идентичност на новите държави: няма австрийски, швейцарски и белгийски език в Европа, нито кубински, чилийски, мексикански в Америка (спистъкът от подобни случаи по света е огромен), но има австрийски немски, швейцарски немски, белгийски френски (валонски),

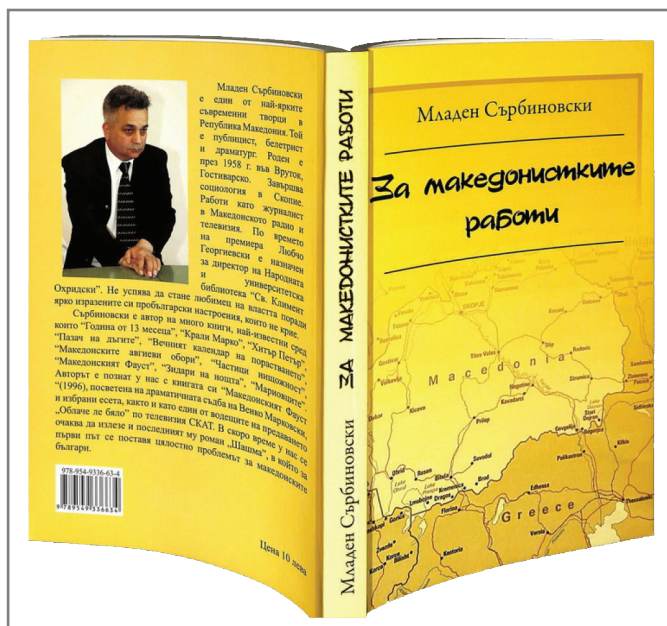

кубински испански и съответно чилийски испански и мексикански испански, т.е. в езикознанието вариантността се отбелязва с двойно именуване.

Велики нации като американската безпроблемно използват английския език като гържавен и национален, без да имат каквито и да е било скрупули за това. Фактът, че в Република Северна Македония се откриват различни форми на българския език – исторически (писмени), диалектни (говорими), книжовно-прекодифицирани – не бива да създава чувство за малоценност у гражданите на нашата югозападна съседка, още повече че част от тези форми са възникнали там.

Новата книжовна норма в Република Северна Македония въпреки нито се владее в съвършенство, нито пък се възприема еднозначно от съвременните автори там. Липсва ѝ обединяващата функция, присъща на всеки един национален книжовен език, възникнал по естествен път. Ето какво пише в есето си „Образът и езикът“, публикувано в книгата му „За македонистките работи“ (София, 2011) един от най-утвърдените съвременни македонски писатели Младен Сърбиновски:

„... От Вруток съм, Гостиварско, сам съм си поставил за задача да напиша един текст на вруточки или на гостиварски, но не ми достигат букви. Имам един драматургичен текст

„Хитър Петър“, но ми се отваря проблем с писмото на езика за пиесата. Такъв текст е невъзможен без архаичен и сочен език: „Хитър Петър“ не следва езиковите стандарти, поставени от „геня от Небрегово“ (Блаже Конески – б.р.), а аз не владеем по-добре друг диа-

лект от този, на който за пръв път съм проговорил, на който и днес си говоря вкъщи, диалект, който много се страхувам да не загубя набързо...“. „*Правописът на нашия книжовен език е Прокрустовото ложе за моя роден диалект!*“ (с. 77).

Политици и езиковеди от Република Македония, понастоящем Република Северна Македония, представят въпроса за официалния език на страната като решен веднъж завинаги. В действителност за редица чужди езиковеди той все още е добра илюстрация за проблемите при решаването на разграничението между език и диалект. Така според немския лингвист Клаус Щайнке „...само политическата ситуация в края на Втората световна война направи възможно формулирането, провъзгласяването и налагането на някакъв писмен стандарт...“ (К. Steinke 1999).

Това заключение се потвърждава и в пленарния доклад от XIII-ия международен славистичен конгрес в Любляна, изнесен от Герхард Невекловски от Австрия (G. Neweklowsky 2003, 161 – 178). В него той разглежда и съвременния книжовен език в Република Македония (понастоящем Република Северна Македония) от синхронна и от историческа гледна точка. Невекловски подчертава историческия факт, че в периода 1913 – 1941 г. на територията на Република Македония се използва официален сръбски език и местните диалекти се представят като южни сръбски диалекти. Решението за създаване на „македонски език“ е взето от Комунистическия интернационал през 1934 г. Според него „македонският език“ е установен на базата на западен вардарско-македонски поддиалект и в България се възприема като западна българска регионална писмена норма. Той посочва, че много известни слависти и балканисти определят „македонския“ като български. Австрийският учен припомня, че през 1861 г. Братя Миладинови, родени в Струга, публикуват народни песни от Македония под заглавие „Български народни песни“. Освен това изтъква, че съвременният „македонски“ се характеризира с възприемчивост към чужди влияния и стремеж към изолация от стандартния български език.

VII. СЪВРЕМЕННИТЕ ДИАЛЕКТИ В КОСОВО И АЛБАНИЯ И МАКЕДОНСКАТА РЕГИОНАЛНА ПИСМЕНА НОРМА

Едно от доказателствата за българския характер на диалектите от географската област Македония се разкрива в езиковите особености и в самооценките за местния език на българите в Албания, където от 2017 г. те са официално признато малцинство. Те определят говора си като „нашенски“, когато общуват с гости от България – срв. напр. в разговора:

– *От к'ѐде сте?*

– *От България.*

– *А, те Булгàрийа нàшенск'и збòрет. Дòбро да ви чùйеме* (с. Борѝе, Гора, община Кукѝс, разположена в северната част на Албания в близост до границата с Македония и Косово).

Според сведенията на едно семейство от с. Стеблево, Голо бърдо (в близост до Дебърско в Македония), техните деца, както и най-възрастните, не са знаели албански до момента, в който са постъпвали в детска градина:

„*Мàйка ми мòйа нè знойт àлбанско да збòрвит. И свекòр-ва_ми, мàйка му на Àджи... Мòйте деца_ги растèла мàйка ми до тригодìшни ... Кàзват по бòлгарски: сàкам лèп, сàкам вòда. Мàйчин ÿдзик! Шò к'е зàзборвит джагурин'а (децата), шò к'е зàвелит думи – бугарско“.* Показателно е и свидетелството, записано от възрастна жена от с. Гиневец, Голо бърдо, която живее в Тирана от юношеските си години. От нейните думи се разбира, че названията на народностите в региона се употребяват според названията на съседните държави: *Македония – македонци, Шчиприя < Shqipëri (Албания) – шчиптаре (албанци)*, но тя има съзнанието, че в областта Дебър се говори български: „*Дèбра е гдèма, збòрвет бòлгарцко. Шчиптàре збòрвет бòлгарцко, мак'èдоне збòрвет бòлгарцко, а шкòло бòлгарцко нè праим“.*

Жителите от Дебърско осъзнават, че ограничената сфера, в която майчиният им език се употребява, стеснява неговата пълноценност: „*Нàшиот ÿдзик èсти прèкуден (прогонен) ÿдзик“*, казват те. В Гòра със същото значение се употребява изразът *изл'уштен ÿдзик*. Грамотни представители на средното поколение в активната възраст определят, че това е език „без граматика“ – срв. думите на лекар от Дебърско: „*Миè*

знàим пòвеке мàйчин ÿдзик под ÿдзик. Нèмаме ÿчено грамàтика. Го дòржиме мàйчин ÿдзик без да го ÿмаме ÿчено нà_школе“. Тези от тях, които поддържат по-интензивни контакти с България и имат представа от българския книжовен език, преценяват различията между родния си диалект и българския език като различия между разговорната и писмената реч: „*ÿàs бÿгарски знàм, ама нè_знам да пÿша и да чèта. Дèтето, гдспожо, си знàит ÿдзик от тàтка и от мàйка. Тÿ да го научиш сàмо да пÿшиш и да пèит (да чете)“.*

Що се отнася до българските говори в Призренско, то те се определят от жителите на района като „нашенски“ (понякога пред гости от България и като „вàшенски“), „бÿгарски“ или „бугарÿштÿа“. Напълно реалистично някои от жителите ги определят и като смесени – „бÿгарски и срÿпски“, а по отношение на езика на съседна Македония обикновено отбелязват „бÿгарски и македонски ÿсто е“.

По-горе вече беше казано, че един от чуждите учени, които категорично определят българския характер на диалектите в Албания и Македония, е руският езиковед Афанасий М. Селищев. През 1934 г. той отбелязва и наличието на български говори в Косово, като разкрива връзката между диалектите от Призренско и областта Полог в Македония. Според него „... славянските групи в Македония, в Южното Поморавие, Мизия и Тракия са реагирали еднакво на чуждоезиковите въздействия ... всичко това ярко демонстрира общността на езиковата система, общността на езиковите тенденции и културно-езиковите центрове и социални отношения на славянските групи в Македония, в Поморавието, в Мизия, в Тракия – групи, отдавна известни под името българи“ (А. Селищев 1934).

Едни от най-изтъкнатите български езиковеди се включват в организираната през 1916 г. научна експедиция в Македония и Поморавието. В материалите от експедицията Беньо Цонев пише: „...и зад границите на Македония, т.е. зад Шар планина, има още българско население, чийто говор за чудо е запазен по-чист български, отколкото е в крайните македонски околии – а именно в Призренско и в Албания има големи групи села (аз си отбелязах до 60 села!) с помашко население, което е запазило още стар изговор на ж като тъ...“ (П. Петров (съст.), 1993, 155). Тук трябва да се отбележи, че в немската

етнография и лингвистика тази експедиция се приема с пълно одобрение, което личи от писмата на бележития учен Густав Вайганг до Стефан Младенов от 1917 г., публикувани от Клаус Щайнке (K. Steinke 1990).

В недалечното минало и самите сръбски учени признават българския характер на населението в Моравско. Източници, разкриващи този факт, са посочени в книгата на Христо Герчев „Сръбски свидетелства върху българите в Моравско“ (София, 1921). Но в съвременните сръбски диалектоложки проучвания не се споменава за наличието на компактни маси българско население в Призренско, а само за отделни фамилии „Бугарићи“.

Към тези факти може да припомним и обстоятелството, че бащата на братята Димитър и Константин Миладинови е от село Стеблево, Дебърско (днес в Албания). Характерните диалектни черти на българските говори в Косово и Албания разкриват техните архаични особености, връзката им със старобългарския и със съвременния български език, запазена заедно с българското езиково самосъзнание и до наши дни. Това е ярко доказателство, че говорите на територията на днешна Република Северна Македония представляват част от един цялостен, генетично свързан, езиков ареал, обхващащ България, Македония, Източна Албания и Югоизточно Косово. Според критериите на социолингвистиката, използвани от Роберт Хъдсън (Р. Хъдсън 1995), при наличието на фактори като взаимна разбираемост и особено на общност на граматичния строеж подобни езикови цялости трябва да се разглеждат като принадлежащи към един език. Въпреки функционирането на изкуствено създадената писмена регионална норма езикът в Република Северна Македония по същество представлява неразривна част от българския език.

VIII. ЕДИНСТВОТО НА БЪЛГАРСКИТЕ ДИАЛЕКТИ

Анализът на картите на обобщаващите тонове на „Българския диалектен атлас“ (София, т. I – III, 2001; т. IV, 2016) красноречиво показва, че няма рязка граница между диалектите в Република Северна Македония и говорите на територията на Република България, че политическите граници не са езикови граници.

„Македонският“ книжовен език е създаден на базата на а-говорите (*зab, маж, гаска*). Така се говори в Битолско, Прилепско, Велешко, Щипско, Кичевско, както и в Западна България (Петричко, Разложко, Благоевградско, Дупнишко, Кюстендилско, Самоковско, Софийско, Пирдонско, Ботевградско, Врачанско), а също и в отделни райони на изток (Девинско, Смолянско, Пломорджинско). С гласна **ѣ** (*зѣб, мѣж, гѣска*) се характеризират говорите в Драмско, Сярско, Кукушко, Воденско, Кайлярско, Охридско, Стружко, Дебърско, Гостиварско, Гора – т.е. в доста голяма част от югозападните и крайните югозападни говори заедно с говорите от Източна България и част от северозападните диалекти. С гласна **у** (*зуб, муж, гуска*) говорите в Тетовско, Кумановско, Кратовско се обединяват с говорите в Моравската област, Трънско, Брезнишко, Белоградчишко.

Гласна **о** е на мястото на старобългарския голям ер (**ѡ**) в македонските говори (*сон, дош*), както и в македонската книжовна норма, но не се среща повсеместно. В Тетовско, Скопско, Кумановско и Кратовско рефлексът е **ѡ**. Всъщност преходът на стб. **ѡ** в **о** се открива както в Западна България, така и в Източна България.

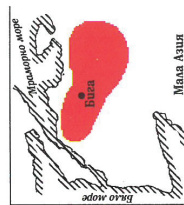
Тези данни доказват, че югозападните диалекти, които участват в надграждането на скопската регионална норма, са част от западнобългарските говори, в които старобългарската голяма носовка (**ѡ**) е **а**, а старобългарският голям ер (**ѡ**) – **о**.

Българските диалекти се разделят на две големи части въз основа на различното произношение на старобългарската гласна **ѡ** (**ѡ**) под ударение пред твърда сричка – на изток **я** или **ѣ** (широко **е**) (*бял, бѣл*), а на запад **е** (*бел*). Така наречената ятова граница между тях започва от Никополско, минава през Плевенско, Луковитско, Ловешко, Тетевенско, Пирдонско, Панагюрско, Ихтиманско, Пещерско, Чепинско, Разложко, Мелнишко, Кукушко и стига до Солунско.

Картите, които отразяват това фонетично явление, обективно доказват, че югозападните говори, и по-специално тези във Вардарска Македония, се отнасят към западнобългарските диалекти с изговор **е** (*дедо, млеко*) на мястото на старобългарската ятова гласна (**ѡ**).

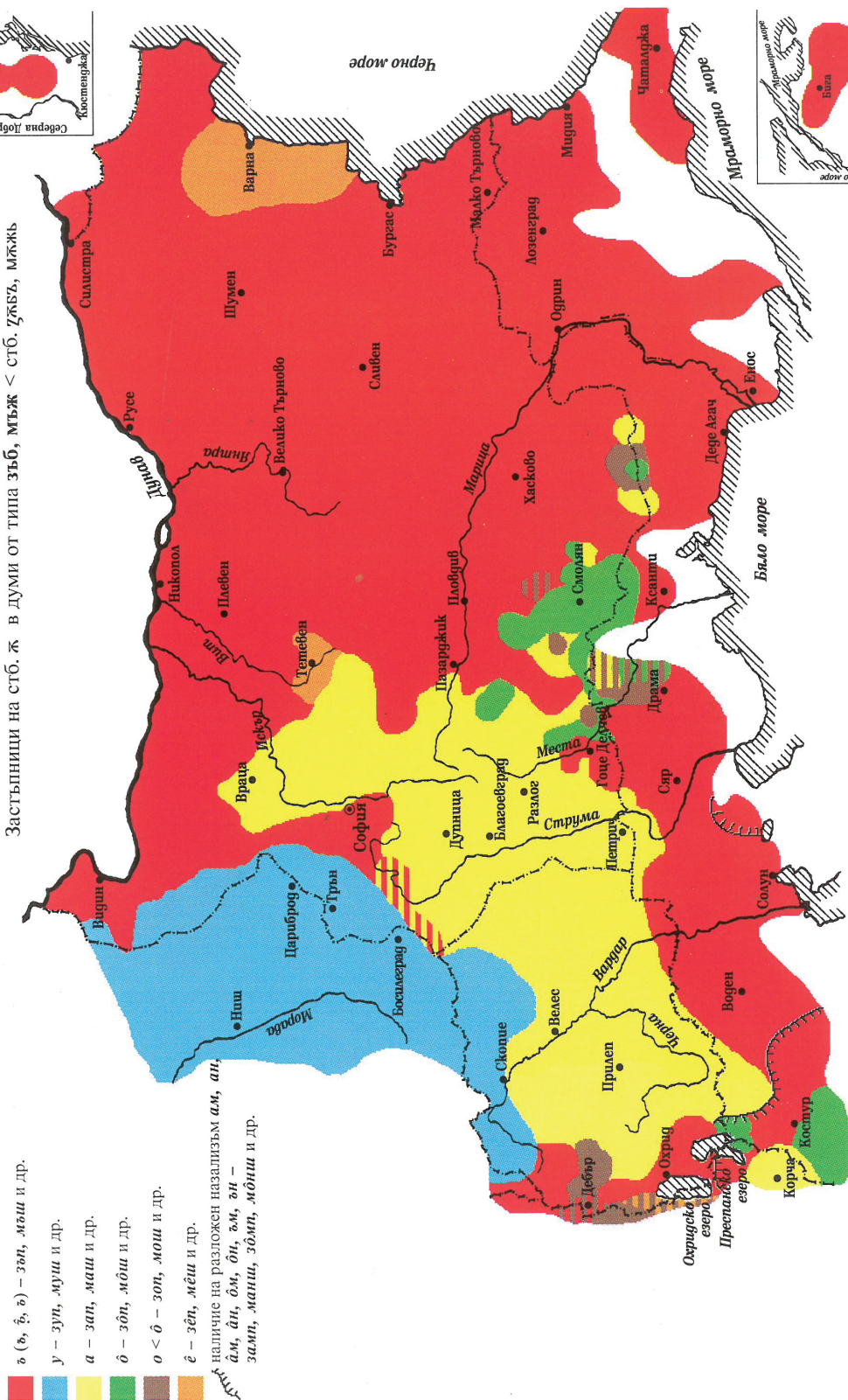
Изговорът с **е** от **ѡ** пред мека сричка (*бели, време, понеделник*) характеризира както всички западнобългарски говори

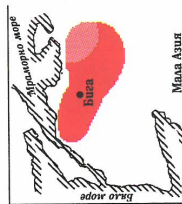
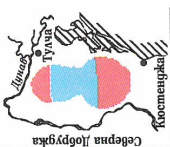

Карта № Ф 21

Застъпници на стб. ж в думи от типа зъб, мъж < стб. зъбъ, мъжъ

- ѓ (ъ, ѓ, ѓ) – зъп, мъш и др.
  - у – зуп, муш и др.
  - а – зап, маш и др.
  - ѓ – зѓп, мѓш и др.
  - о < ѓ – зоп, мош и др.
  - ѓ – зѓп, мѓш и др.
- наличие на разложен назализъм ам, ан, а-м, аи, ѓм, ѓн, ѓм, ѓн – замп, мани, зѓмп, мѓни и др.

Карта № Ф 35

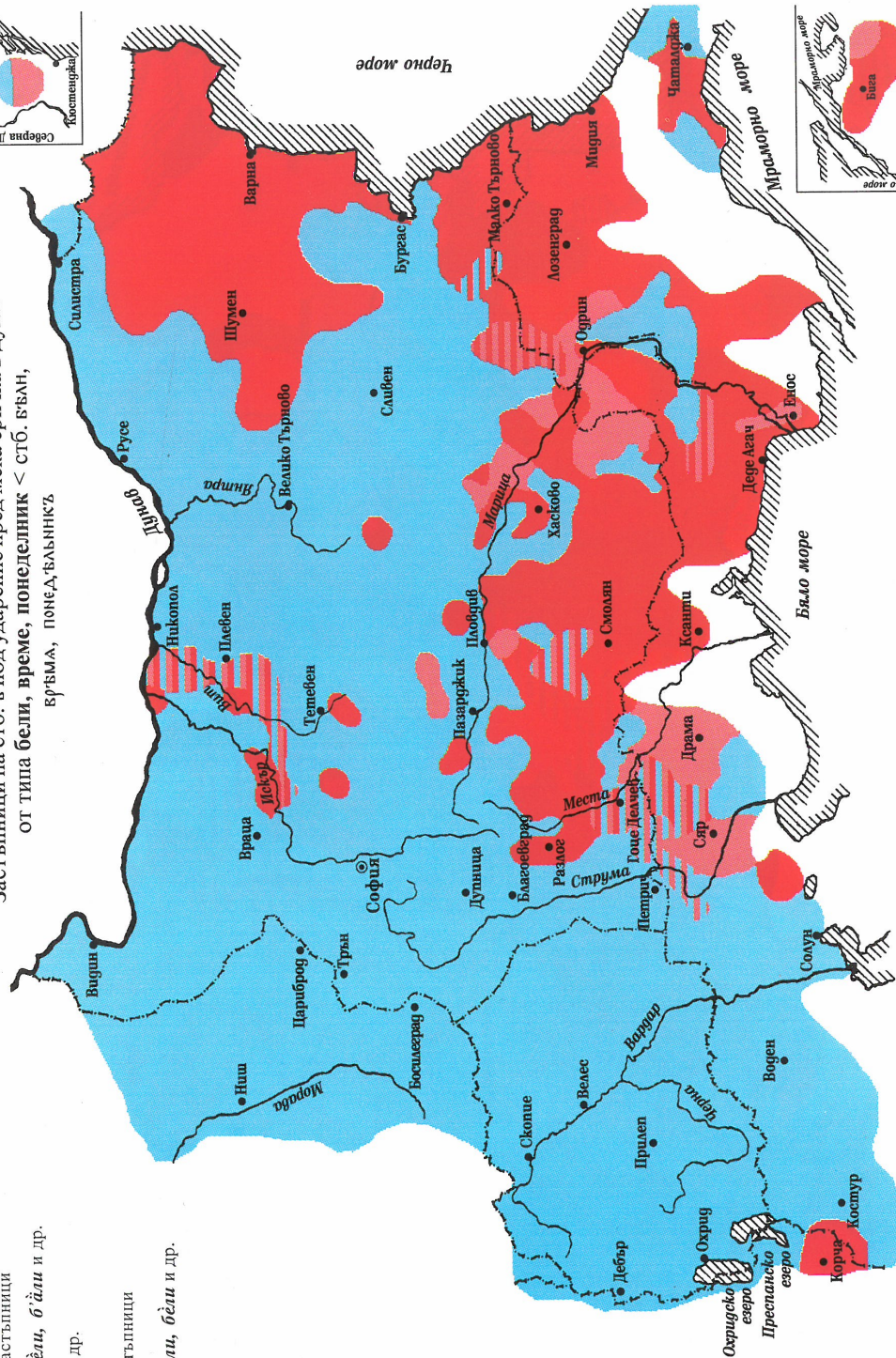
Застъпници на стб. ъ под ударение пред мека сричка в думи
от типа бели, време, понеделник < стб. б'ѣли,
б'рѣмя, поне-д'ѣльникъ

1. Широки застъпници
ѣ ('ѣ, 'а) – б'ѣли, б'ѣли и др.
'а – б'ѣли и др.

2. Тесни застъпници

е ('е, е) – б'ѣли, б'ѣли и др.

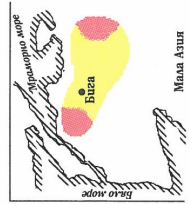
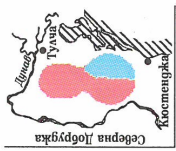

(с изключение на диалекта в Корчанско, където той е широк), така и част от североизточните, т.е. той обхваща Югозапада, Северозапада и Североизтока от българското диалектно землище.

В областта на лексиката единството на българския език на диалектно равнище също може да се проследи върху картите на „Българския диалектен атлас“.

Кодифицираните диалектни особености на писмената норма в Република Северна Македония, присъщи и на други български диалекти, не са доказателство за наличието на отделен език. Граматичната структура, която е гръбнакът на всеки език, остава непроменена. В това отношение няма нито една съществена разлика, а всички посочени по-долу особености са характерни за цялата българска езикова територия, обхващаща Мизия, Тракия и Македония. **Тези типологични особености на българския език го отличават от всички останали славянски езици, които имат запазена надежна система. Българският език е единственият аналитичен сред тях.** Той се характеризира с:

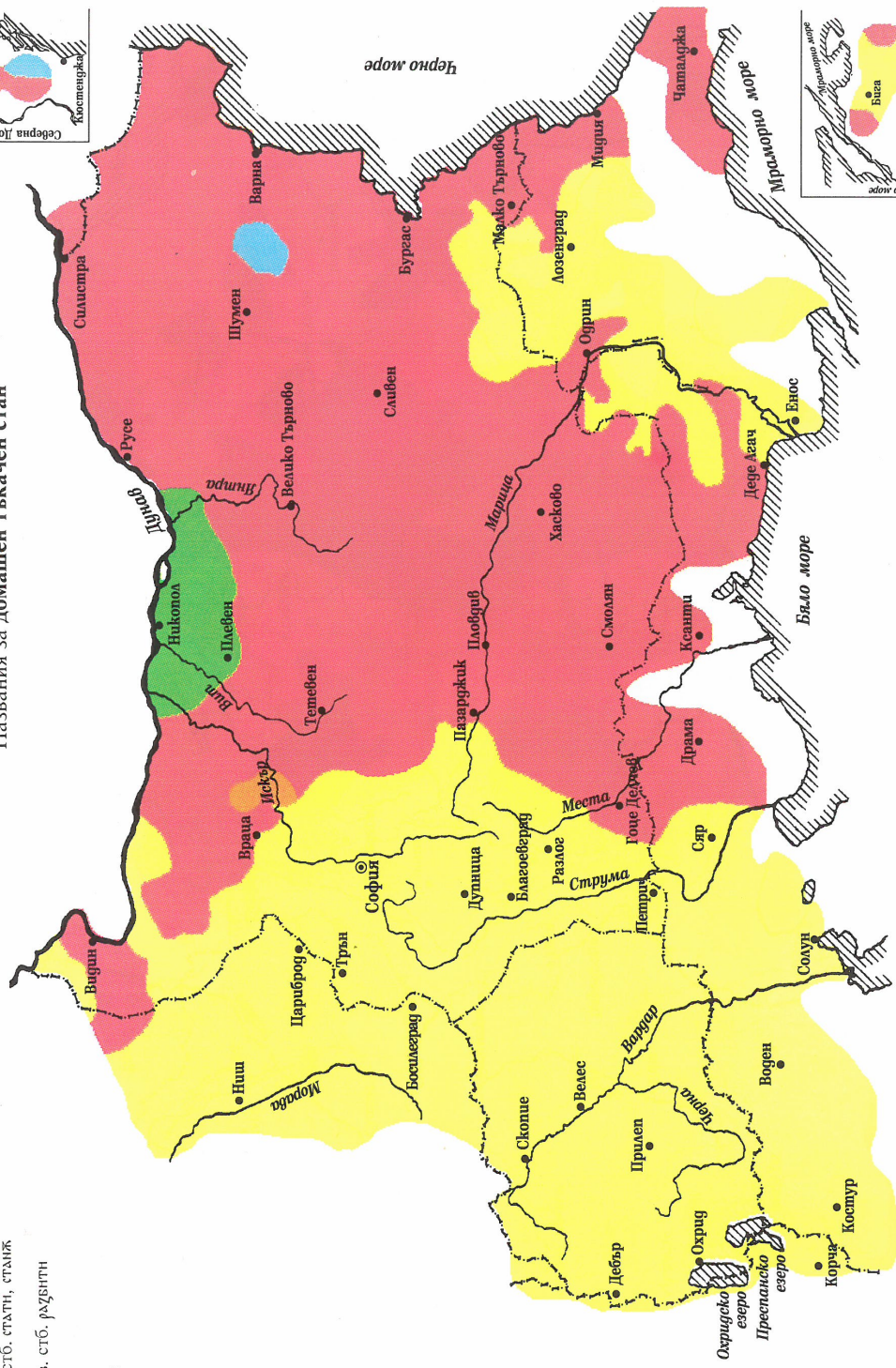
- аналитичен характер на именната система (изразяване на отношенията чрез предлози – *чашата на Петър, отидох при Иван*);
- наличие на член при имената (*мъжът почива, жените дойдоха, децата играят, червената шапка*);
- наличие на удвоено допълнение при имената (*него го видяха, на нея ѝ казаха*);
- аналитично изразяване на сравнителна и превъзходна степен при имена, глаголи и наречия (*по-красив, най-красив; по-високо, най-високо; по обичам, най обичам*);
- аналитично изразяване на инфинитива с **да**-конструкции (*трябва да работя, да изляза*);
- наличие на богата глаголна система с множество форми за минали и бъдещи времена (*ходих, ходех, ходил съм, бях ходил..., ще ходя, ще съм ходил, щях да ходя, щях да съм ходил*);
- аналитично изразяване на формите за бъдеще време с помощта на частици (*ще ходя, ще работя*);
- наличие на преизказни глаголни форми (*ходил, щял да ходи; правил, бил съм правил*).

Карта № А 14

Названия за домашен тъкачен стан

- стан, срв. стб. статн, станџ
- разбой, срв. стб. рџзбџгџ
- سموكوسе
- кресватџнџ
- д'узен

Изброените звукови, граматични и лексикални явления още веднъж потвърждават единството на българския език на диалектно равнище, тъй като не се откриват различия в българските говори на цялата българска езикова територия, обхващаща Мизия, Тракия и Македония.

IX. СЪВРЕМЕННИ ЕТНОДЕМОГРАФСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ЕЗИКОВИЯ ВЪПРОС

Разглежданата проблематика се намира в пряка зависимост от развитието на общественно-политическата ситуация в Република Северна Македония през отделните ясно разграничени периоди от нейното съществуване.

В миналото т.нар. „македонски език“ е използван като основен инструмент за политическа експанзия на македонизма, в това число и за политическото приобщаване и поглъщане от Югославия на части от съседни държави или на цели държави.

Още през ноември 1944 г., няколко месеца преди кодификацията на новата езикова норма, започва организирано изпращане на югославски емисари в Пиринска и Беломорска Македония, а също така и в източните райони на Албания. След утвърждаването на 7 юни 1945 г. на правописа на новата писмена норма в Битоля и Ресен се организират подготвителни семинари за учители с продължителност от две седмици. През 1945 – 1946 г. от Югославия са изпратени учители по т.нар. „македонски език“ в другите части на географската област Македония – в Албания, България и Гърция. Тяхната задача е да разширят териториалния обхват на извършваната в Скопие етнолингвистична трансформация.

Такава е ситуацията до 28 юни 1948 г., когато организацията на източноевропейските комунистически партии Коминформбюро приема резолюция, с която порицава ръководството на Комунистическата партия на Югославия за прояви на национализъм и ревизионизъм. Това слага начало на разрива на отношенията на Югославия с комунистическите партии в съседните държави. Югославските емисари, включително и учителите по т.нар. „македонски език“, са изгонени. В Пиринска Македония остава единствено упот-

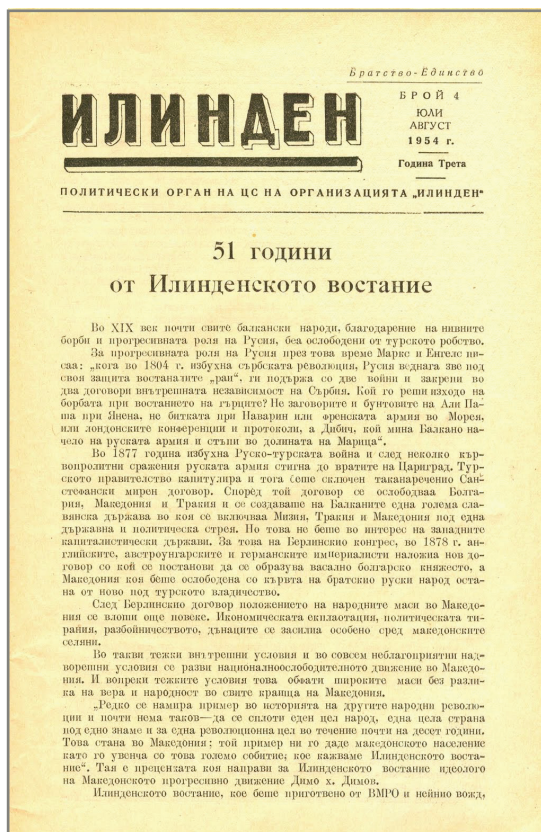
ребата на българския книжовен език в правописната му форма след 1945 г., а сред бежанците от Беломорска Македония на базата на костурско-леринско-преспанските български говори се създава местен региолект, изписван с българската азбука. Сравнително идентична е и езиковата ситуация в Албания, където региолектът е въз основа на местния преспански български говор, също изписван с българска азбука. Издадените граматики и учебници на този региолект са изчистени от сърбизмите и са доста по-близки до българския книжовен език.

След 1955 г., възползвайки се от започналото затопляне на отношенията със Съветския блок, Югославия оказва натиск върху източноевропейските страни да изхвърлят от употреба българския региолект и да наложат употребата на официалния език на Югославска Македония. Независимо от това изданията на бежанците от Южна Македония в Източ-

на Европа продължават да се списват на местните диалекти с българската азбука. В Албания преспанският български региолект се използва официално в държавната образователна система до 1991 г.

В същото време старата македоно-българска емиграция в Северна Америка, Южна Америка, Австралия и Западна Европа отхвърля всички езикови промени след 1945 г. и дори и в наши дни в част от своите печатни издания продължава да използва българския книжовен език с неговия правопис отпреди 1945 г.

Така в над 62% от областта Македония и за голяма част от емиграцията

Вестник „Илинден“, списван на костурско-лерински диалект с българска азбука, орган на политическата емиграция от Беломорска Македония, брой 4, юли – август 1954 г.

от нея употребата на официалния език на Югославска Македония е отхвърлена и той остава служебен само в рамките на югославската федерация.

Употребата на официалния език в самата Република Северна Македония (наречана последователно ДФМ, НРМ, СРМ, РМ, а сега РСМ) също търпи динамични промени, които имат своята етнодемографска обусловеност. Най-голям е броят на носителите му през 1991 г., а именно 1 328 187 души, или 65% от цялото население на страната. В процентно отношение най-голям е бил дялът на т.нар. „етнически македонци“ през 1961 г. – 71%. Оттогава насам техният брой и дял непрекъснато намаляват, за да достигнат при последното преброяване, проведено през 2002 г., 1 297 981 души, или 64%. Този резултат е обективна последица от специфичните етнодемографски процеси, които протичат сред различните етнически групи на населението на Република Северна Македония.

Съгласно Охридския рамков договор и промените в Конституцията на Република Македония от 2001 г. албанският също придобил статут на официален език. На общинско равнище започна да се прилага принципът всеки език, говорен от над 20% от населението в дадена община, да става официален наред с досегашния официален конституционен език. През март 2018 г. беше гласуван, а през януари 2019 г. влезе в сила Законът за употреба на езиците, с кой-

January 8, 1987
Македонian Tribune
Page 3

МАКЕДОНСКА ТРИБУНА

СЪРБИЗИРАНЕ НА НАЛОЖЕНИЯ ОТЪ БЪЛГРАДЪ «МАКЕДОНСКИ» ЕЗИКЪ

Идеолози на сърбизирането

За негова жалост, турската власт не позволява излизането на такъв вестник. Тогава той минава към нова тактика: издаване на сръбски учебници за учениците на първо място на македонски бугарци, за да почне инфитриране на сръбската отрова у най-малките и простити хорни. Преди съветският гост Новакович два сепаратни обяснения:

«Във този момент Ви обръщам вниманието върху необходимостта от един специален Македонски бугарци за учениците на Македония, който би трябвало специално да се приготви за ширене на сръбската писменост и сръбски език във Македония... В това направление струва кол се като най-необходимо е съставянето на един специален бугарци на македонски диалект за Македония. Във този бугарци би трябвало да се македонски да се стои и сръбският бугарци, но така, че македонците да бъде две третина, а сръбски една третина, при това във втората половина. Бугарци би трябвало да се пишеш със сръбски правопис...»

И тъй, македонски бугарци за ширене на сръбската писменост и сръбски език! Да запомним това, защото то е единствената на македонизма като сръбско за покръвяване на Македония.

И наистина бугарци бива написан при посочената директива. След много опити и колебания той бива окончателно изработен от Милойко Веселинович, бляснати секретар на скопския сръбски консулт, върху основата на сръбски бугарци на Стеван Мутурло. Разпространител на това изобретение става организираното от Новакович в Цариград «Друштво сръбско-македонски», чиято програма въ основа се представя сакралността на македонизма, провежда въ широк мащаб дискусии със следват 5 принципи положения:

«1. Политически част:

... Да повалиме първоначално въпрос за отказване на македонците от български език;

— да искаме изоставяне на Охридската арменска епископия, която ще зависи от Цариградската патриаршия и под Охридската арменска епископия да попълват всички македонски епархии...

— на македонския народ да възвем сръбски дух; да му се докаже, че не са българи, че с българци имат вече никаква връзка; че българците са неприятели на македонския народ...

— да развием най-енергично пропагандата за изгонването на българските владци и учители от Македония и на тези места да се довеждат владци и учители, родом от Македония и възпитани въ сръбски дух (и.и.).

2. Филологическа част:

а) Да се пише на чисто македонски език, но тъй като македонският език не е възможно изработен, да се извърши всъщност българизирани и да се възвем сръбски правопис.

б) Да се вземе сръбската азбука като най-удобна македонския език и при писането да се прилага във сръбската граматика...

Във този дух е съставена и читана—накъ от Милойко Веселинович; издава се и владци «Трибуна» с предимно противобългарско съдържание и... толкова. Зашто бързо се оказва, че всичките тези машиници не дават никаква

результат. Самият Новакович признава това въ едно свое писмо:

«Във началото на нашата пропаганда аз много разчитам на впечатлението от нашата либералност по отношение на домашния диалект. Училища се, когато въ 1890 г. от Скопие ми бях казано, че постигнал някакъв ефект, защото хората искат книжковия език.»

Продължава въ следващия брой на вестника.

МИТРОПОЛИТЪ КИРИЛЪ. Сякаш като изблик съвременният ферман за създаване Българската, сгът. чл. 10 от този ферман въ Скопие и сепаратна става независен, за да се види дали двъ трети от християнското население е българско и дали желее да бъде под властта на България. Въ това гласуване не двъ трети, а десет-десети от християнското население на сепаратна записка, че е българско и че желее за своя духовен началник България. Поради това Висока Порта издава ферманъ за владка въ Скопие, и първъ митрополитъ става Димитрие. Той стои до 1875 год. Поощр него върху своята митрополитъ бѣ митрополитъ Кирилъ. Той стои отъ 1875 год. до 1877 год. т.е. до руско-турската война, когато турското правителство влигнати отъ Македония всички български владци.

мо албанският почти се изравни по статут с досегашния официален конституционен език и на практика стана втори официален език на страната. Албанският език не може да се използва в официалната комуникация на Република Северна Македония с чужди държави, но е почти равнопоставен във вътрешната употреба на нейните държавни институции. Всичко това създава сериозни предизвикателства пред първия официален език на Република Северна Македония, определен от нейната Конституция като „македонски език“.

Х. ОФИЦИАЛНИЯТ ЕЗИК НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ В СЪВРЕМЕННИТЕ ДВУСТРАННИ ОТНОШЕНИЯ

В най-ново време въпросът за официалния език на Република Македония засяга и междудържавните отношения между нашите две страни.

Добре известен факт е, че България оказва действена подкрепа за независимостта и стабилността на своята югозападна съседка. На 15 януари 1992 г. тя първа призна независимостта на Република Македония, а в следващите месеци допринесе за нейното признаване от други страни, като Руската федерация. Когато на 6 февруари 1994 г. Гърция наложи търговско ембарго, прекъсвайки единствения удобен излаз на Република Македония до световния пазар – този през Солун, България оказва пълна помощ и предостави облекчени условия за търговия през Бургаското пристанище, което се превърна в почти единствения спасителен легален морски транспортен пункт на страната за внос на петрол и други жизнено необходими стоки през 1994 – 1995 г.

Независимо от протезнатата ръка ръководителите на Република Македония се опитаха да предизвикат „езиков спор“ между двете страни. На 14 април 1994 г., при посещение на българския просветен министър Марко Тодоров, те отказаха да подпишат официалните документи по предварително договорена и вече приложена формулировка по отношение на официалните езици на двете страни. След десетина дни президентът Киро Глигоров, при посещението си в София, също

не подписа подготвените двустранни договори, настоявайки за формулировката „български и македонски език“. С това Република Македония настоя в двустранните документи да бъде формално и държавно декларирана самостоятелността на нейния официален език по отношение на българския и така се блокира подписването на договорно-правната база на двустранните отношения, които навлязоха в петгодишен период на стагнация.

Тогавашната опозиция около ВМРО – ДПМНЕ осъзна негативните последици за своята страна от тази политика. След изборната победа през есента на 1998 г., с активното участие на заместник-министъра на външните работи Борис Трайковски, бъдещ президент на Република Македония, се постигна съгласие по текста на основополагащ съвместен документ, с който се разреши езиковият спор. Договорената формулировка беше за *„официалните езици на двете страни – български език, съгласно Конституцията на Република България, и македонски език, съгласно Конституцията на Република Македония“*. Така се стигна до Съвместната декларация на министър-председателите, подписана от Иван Костов и Любчо Георгиевски на 22 февруари 1999 г., която регламентира и издигна на по-високо равнище отношенията между двете страни в следващите близо две десетилетия. С тази формулировка бяха подписани десетки двустранни споразумения. Тя беше вградена и в Договора за приятелство, добросъседство и сътрудничество между двете страни, подписан на 1 август 2017 г. в Скопие.

С тази утвърдена и общоприета в двустранните и многостранните документи формула се проявява уважение към езиковата норма на Република Северна Македония в нейното правно качество, произтичащо от Конституцията на страната. Нейната научно-езикова същност не е предмет на разглеждане, **тя остава неизменна като югозападна писмено-регионална норма на българския език.**

XI. ИЗВОДИ И ПЪТНА КАРТА ЗА ДВУСТРАННИТЕ ОТНОШЕНИЯ В НАУЧНАТА И КУЛТУРНАТА СФЕРА

Официалният език на Република Северна Македония е югозападна писмено-регионална норма на българския език и поради това може да бъде обозначен като северномакедонски български.

– Езикова близост изисква засилен културен и медиен обмен между двете страни, *без необходимост от „вътрешно-езиков превод“*, вкл. и под формата на адаптация на театрални постановки, филми, литература, за да станат те взаимно достъпни и познати от двете страни на границата.

– Необходимо е да се осигури *свободен обмен на медийни продукти, научни и научнопопулярни издания* в двете съседни страни.

– Задължително е да се изисква и осъществява *стриктно придържане към обективната научна истина при научни контакти* между двете страни, без политизация и робуване на стари идеологически клишета.

Усилията за утвърждаване на официалната писмена норма в Република Северна Македония въз основа на нейното изкуствено противопоставяне на българския книжовен език и преиначаване на неговата история не могат да намерят положителна оценка сред българското общество. **Основата на официалната норма и начинът, по който тя е кодифицирана и наложена изкуствено от горе надолу, ѝ дават статут на вариант, а не на отделен език.** Това не пречи тя да изпълнява функцията на държавен език, език на образованието и литературата в Република Северна Македония. За целта е нужно обаче да се преодолеят рефлексите от миналото. Младата държава Република Северна Македония има перспективата да се развива и да върви напред, стъпвайки на съзидателни дела, без да търси опора в някакво измислено минало.

КРАТКА БИБЛИОГРАФИЯ

Ана Кочева, Иван Кочев. За прекодификациите на книжовния български език във Вардарска Македония (върху документални съпоставки). – Български език, 2018, кн. 1, с. 99–116.

Ангел Димитров. Раждането на една нова държава. Република Македония между югославизма и национализма. София, АИ „Проф. М. Дринов“, 2011.

Афанасий М. Селищев. Македонская диалектология и сербские лингвисты. А. Белич и его последователи. – Македонски преглед, 1934, кн. 1, с. 53–88; кн. 2, с. 57–87; кн. 4, с. 21–54.

Афанасий М. Селищев. Славянское население в Албании. София, Македонски научен институт, 1931; фототипно изд. София, „Наука и изкуство“, 1981.

Владимир Георгиев. Българска етимология и ономастика. София, Издателство на БАН, 1960.

Густав Вайганг. Етнография на Македония. София, „Рива“, 1998.

Димитър Косев, Христо Христов, Николай Тодоров, Валентин Станков (ред.). Македония. Сборник от документи и материали. София, Издателство на БАН, 1978.

Дора Иванова-Мирчева. Българският книжовен език (IX – X до XVIII в.). Велико Търново, УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2003.

Единството на българския език в миналото и днес. – Български език, 1978, кн. 1.

Зденка Рибарова (ред.). Речник на црковнословенскиот јазик од македонската редакција, т. I. 2006; т. II. 2008–2009. Скопје, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Иван Кочев, Ана Кочева. Плурицентризмът на българския книжовен език – резултат от диалектни кодификации и от диалектизирани прекодификации. – Лингвистични проблеми, 2019, кн. 1, с. 21–41.

Иван Кочев, Ото Кронцајнер, Иван Александров. Съчиняването на т.нар. македонски книжовен език. София, Македонски научен институт, 1993.

Йордан Заимов. Заселване на българските славяни на Балканския полуостров. Проучване на жителските имена в българската топонимия. София, Издателство на БАН, 1967.

Йордан Заимов. Български именник. София, Издателство на БАН, 1988.

Йордан Заимов. Български водопис. Т. I, А – Й; Т. II, К – Р. Велико Търново, „Фабер“, 2012.

Йордан Иванов. Български старини из Македония. София, Държавна печатница, 1931.

Кирил Мирчев (рег.). Чуждестранни учени за югозападните български говори. София, Издателство на БАН, 1979.

Константин Босилков и др. Български възрожденски книжовници от Македония. Избрани страници. София, Издателство на БАН, 1983.

Кузман Шапкарев. Сборник от български народни умотворения. Част първа. Простонародна българска поезия или Български народни песни. София, 1891.

Кузман Шапкарев. Градиво за български речник. София, „Аура“, 2001.

Марија Коробар-Белчева, Маринко Митков, Трајко Стаматоски. Речник на презимињата кај македонците. Том I А – Љ. 1994; Том II М – Ш. 2001. Скопје, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Меморандум на Македонскиот научен институт – София във врска с взаимоотношенията между Р България и Р Македония по повод езиковия спор. София, Македонски научен институт, 1997.

Петър Динев (рег.). Възрожденски страници. Антология в два тома. София, „Български писател“, 1969.

Петър Коледаров. Името Македония в историческата география. София, „Наука и изкуство“, 1985.

Петър Петров (съст.). Научна експедиция в Македония и Поморавието 1916. София, Военноиздателски комплекс „Св. Георги Победоносец“ – Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1993.

Раля М. Цейтлин. Лексика древнобългарских рукописей X – XI вв. София, Издателство на БАН, 1986.

Речник на македонската народна поезија. Т. I – II. Скопје, 1983, 1987.

Роберт Хъдсън. Социолингвистика. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 1995.

Стојка Бојковска, Лилјана Минова-Ѓуркова, Димитар Пангов, Живко Цветковски. Општа граматика на македонскиот јазик. Скопје, „Просветно дело“, 2008.

Татјана Славова. Преславска редакција на Кирило-Методиевия старобългарски евангелски превод. – Кирило-Методиевски студии, 6, 1989, с. 15–129.

Теодоричка Готовска-Хенце. Кирилският код: славистиката и преоткривањето на българите (до 1848 г.). София, „Парадигма“, 2018.

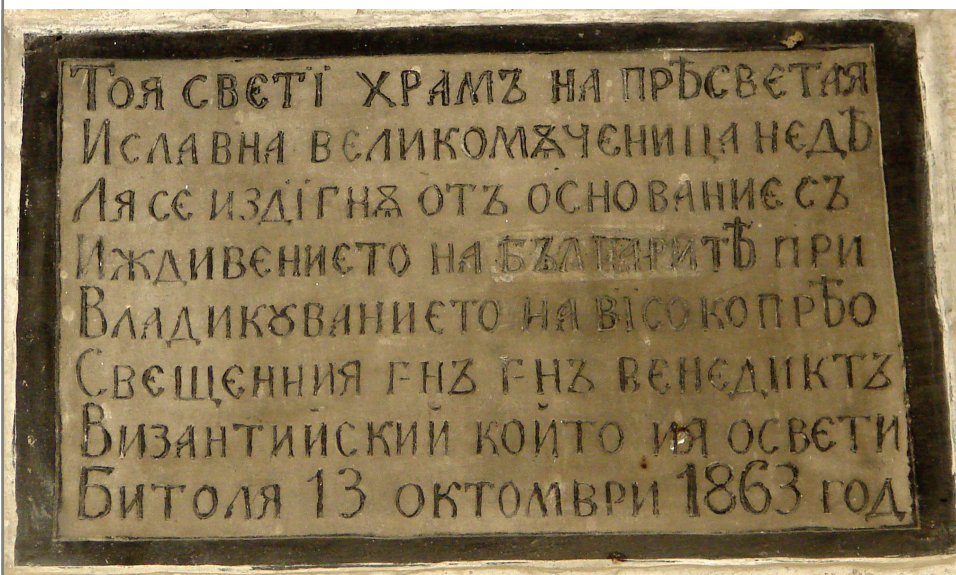
August Leskien. Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Heidelberg, 1962.

Francis Dvornik. Byzantine missions among the Slavs. SS. Constantine-Cyril and Methodius. Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey, 1970.

Gerhard Neweklowsky. Tradicija i promjene u južnoslavenskim jezicima. – 13 Mednarodni slavistični kongres. Ljubljana, 15–21.VIII.2003. Wiener slawistischer Almanach, Sonderband 57, 2003.

Klaus Steinke. Bulgarische Sammlung. Band. 7. Herausgegeben von W. Gesemann, K. Haralampieff, H. Schaller. Bulgaristik-Symposium Marburg. München, 1990.

Klaus Steinke. Dialekt oder Sprache? Zu einigen aktuellen Kontroversen in der Slavia. – In: Ars Philologica. Festschrift für Baldur Panzer zum 65. Geburtstag. Herausgegeben von Karsten Grünberg und Wilfried Potthoff. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Wien, 1999.

Каменен нагпис наг входа на църквата „Св. Неделя“ в Битоля, поставен от българите от града през 1863 г., още преди отделянето от Цариградската патриаршия и създаването на Българската екзархия

Нагписът гласи:

Тоя светі храмъ на пръсветая
и славна великомъченица Недѣля
се издѣгнѣ отъ основаніе съ
иждивеніето на българитъ при
владикуваніето на Високопръбосвещенния
г-нъ г-нъ Венедиктъ
Византийскій, който и я освети.
Битоля, 13 октомври 1863 год.

През XX в. югославските власти се опитват да унищожат това българско културно-историческо наследство, като заличат думата „българите“, но тя продължава да се чете.

14. Народът

Въскрсна пакъ въ него великий койненъ,
въ кръвта му се илска, днеш волни летиш,
и мѣлошто смѣло издита въ китенъ,
отъхвърлихъ муражнийъ ледни пѣли.

Той долни веригийъ турски, но и въ
въ гръбта му бегеушкно, килкино сьрце,
и отъ въ него гои, и пламентъ,
и обилъ възаламва възъ мъжко лице.

Той долни ^{жестокия Ньойски} веригийъ ~~тур~~ диктайтъ,
тодинийъ еитрашки и кернийъ джи,
когато камыка на еитрашкия гадъ
душата му хвърли възъ итетки бери.

Въ ероцето той нѣва на Левски гласътъ
и видѣа на Ботевъ мейежкия мисъ,
аредъ себе си видѣа джесъ новия глѣтъ,
на свойта родика койке жвьтъ велитъ.

Три койнлъ въ гръбта си завета миситъ,
свѣз отъ въ евийтъ мисетъ оги,
идѣа кака: свободенъ, и свѣтълъ и миситъ,
да брани еитраката отъ злитъ бери.

Той долни мшилъ на Златния въкъ,
на царъ Самуила великата мощъ,
той долни царъ Петра и мѣга му мѣлъ
и гръцката злода възъ робската ноцъ.

Ръкопис на стихотворението „Народът“ от Александър Караманов

Авторът Александър (Ацо) Караманов (1927–1944) е талантлив млад поет, трагично загинал едва 17-годишен, създава голяма част от творчеството си на български книжовен език. Роден е в гр. Радовиш (в югоизточната част на днешна Република Северна Македония), живял и учил в Скопие. В стихотворението той представя героичната, но и драматична съдба на своя народ – от „Златния век“ на Симеон Велики и „великата мощ“ на цар Самуил и цар Петър към „метежния лик“ на Ботев и свещения глас на Левски до „жестокия Ньойски диктат“. Заедно с останалите му произведения и дневник ръкописът се съхранява в архивния фонд на Македонската академия на науките и изкуствата в Скопие. Стихотворението е публикувано от Ал. Йорданов (Непознатият Александър Караманов. Поезия. Есета. Дневник. София, 2018).

КАРТА НА ДИАЛЕКТНАТА ДЕ

ЛЕГЕНДА

ИЗТОЧНИ БЪЛГАРСКИ ГОВОРИ

Североизточни говори

- мизийски (източномизийски) говори
- балкански говори
- подбалкански говори

Югоизточни говори

- източнорупски (странджански) говор
- източнорупски (тракийски) говори
- среднорупски (родопски) говори
- западнорупски говори

ЗАПАДНИ БЪЛГАРСКИ ГОВОРИ

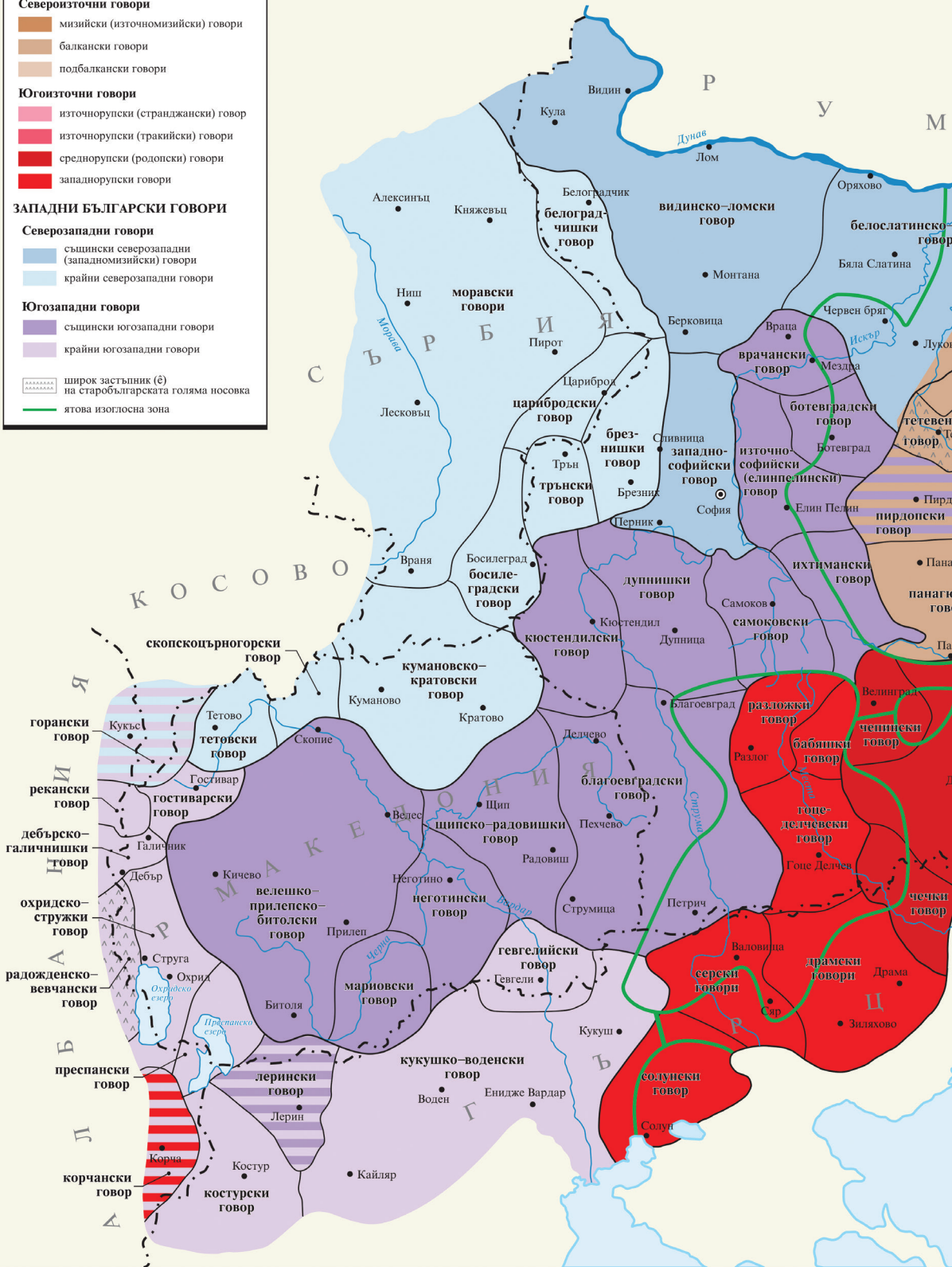
Северозападни говори

- същински северозападни (западномизийски) говори
- крайни северозападни говори

Югозападни говори

- същински югозападни говори
- крайни югозападни говори

- широк застъпник (ѐ) на старобългарската голяма носовка
- ятова изогласна зона

ЛИТБА НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Колектив

**ЗА ОФИЦИАЛНИЯ ЕЗИК
НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ**

*Българска
Първо издание*

Редактор *Албена Накева*
Художествено оформление
и предпечат *София Попйорганова*

Формат 16/100/70
Печатни коли 4

www.press.bas.bg

ISBN 978-619-245-042-7

На задната корица:

*Миниатюра от XIV в. към среднобългарския превод на Хрониката на Константин Манаси.
Ватикански препис (Cod. Vaticano Slavo 2. f. 183v).*

Надписът гласи:

Цар Василий разби Самуила, царя на българите. Ослепи петнадесет хиляди българи. И като видя цар Самуил ослепените – от мъка умря.

БАСНА ЦРЬ РАУБИСА МОЛА ЦРЬ БЛГРСКО ПОСА КТИИ Е
ХНА И ДА БЛГРСКО

И ВНА ВЪ САМОЛА ЦРЬ ОСТА
ПЕНУХЪ ИИ
БМРЪ ТЪ

